

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Demonstrační a experimentální pracoviště

**Plemena ovcí a koz chovaná v České republice
Bakalářská práce**

Autor práce: Barbora Šitnerová

Vedoucí práce: Ing. Ivana Gardiánová, Ph.D

© 2013 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Plemena ovcí a koz chovaná v České republice" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor(ka) uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10.4.2013

Poděkování

Rád(a) bych touto cestou poděkoval(a) Ing. Ivana Gardiánová, Ph.D za pomoc při hledání materiálů a za výborné vedení při sepisování mé bakalářské práce.

Plemena ovcí a koz chovaná v České republice

Breeds of sheep and goats bred in the Czech Republic

Souhrn

Bakalářská práce má za cíl popsat plemena dvou druhů malých přežvýkavců (ovcí a koz), které jsou chovány v České republice. Plemena lze rozdělit dle prošlechtění, místa vzniku, užitkovosti a dalších hledisek. V rámci práce je použité dělení dle užitkovosti. V práci je krátce shrnuta historie a současnost chovu obou druhů. Snahou práce bylo také popsat plemena i v našich podmínkách méně chovaná. Plemena ovcí se dělí na mléčná, masná, kombinovaná, plodná a vlnářská. Plemena koz se dělí na mléčná, masná, srstnatá a kombinovaná. Největší význam mají plemena masná a kombinovaná u ovcí a mléčná a kombinovaná u koz. V České republice se chová 37 plemen ovcí a 12 plemen koz. Z 37 plemen ovcí je chováno 22 plemen kombinovaných, 9 plemen masných, 3 plemena mléčná, 2 plemen plodných a 1 plemeno vlnářské, v současnosti toto plemeno nemá velký význam. Z 12 plemen koz je chováno 5 plemen kombinovaných, 4 plemena mléčná, 2 plemena srstnatá a 1 plemeno masné.

Klíčová slova: ovce, kozy, charakteristika, chov, užitkovost

Summary

Bachelor thesis aims to describe two kinds of small ruminants (sheep and goats), which are kept in the Czech Republic. Breeds can be divided according to the bred, the place of origin, the performance and other factors. In this thesis the division according to the performance is used. The work briefly summarizes the history and present breeding of both species. The aim of the study is to describe the breeds which are not so often kept in our country. Breeds of sheep are divided into milk, meat, mixed, wool and fertile. Goat breeds are divided into milk, meat, furry and combined. Mixed and meat breeds in sheep and milk and mixed breeds in goats have the main importance. In the Czech Republic 37 sheep breeds and 12 goat breeds are kept. Sheep breeds are divided into 22 mixed breeds, 9 meat breeds, 3 milk breeds, 2 fertile breeds and 1 wool breed. The wool breed has a great significance nowadays. Of the 12 breeds of goats, 5 combined breeds, 4 milk breeds, 2 furry breed and 1 meat breed are kept.

Keywords: Sheep, goats, description, breeding, performance

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Cíl práce.....	2
3	Literární přehled	3
3.1	Fylogeneze a domestikace ovcí a koz	3
3.2	Historie chovu ovcí a koz ve světě a v ČR.....	5
3.2.1	Historie chovu ovcí	5
3.2.2	Historie chovu koz	6
3.3	Současnost chovu ovcí a koz.....	7
3.4	Užitkovost ovcí a koz.....	8
3.4.1	Mléčná užitkovost.....	8
3.4.2	Masná užitkovost	9
3.5	Plemena ovcí chovaná v ČR	10
3.5.1	Plemena mléčná	11
3.5.2	Plemena masná	12
3.5.3	Plemena plodná.....	17
3.5.4	Plemena kombinovaná.....	18
3.5.5	Plemena vlnářská	29
3.6	Plemena koz chovaná v ČR	30
3.6.1	Plemena mléčná	30
3.6.2	Plemena masná	32
3.6.3	Plemena srstnatá	33
3.6.4	Plemena kombinovaná.....	34
4	Závěr	38
5	Seznam literatury.....	39

1 Úvod

Chov ovcí a koz se v současné době stává pro chovatele opět zajímavým. Zájem o produkty především z mléka obou druhů stoupá, také se oba druhy začaly velmi využívat pro extenzivní chov. V minulosti tomu tak nebylo, ačkoli jsou období, kdy chov ovcí a koz nebyl omezen. V České republice se chová řada plemen obou těchto malých přežvýkavců. Je možné je rozdělit podle řady hledisek, ať už se jedná o prošlechtění, užitkovost, místo „vzniku“ a jiné charakteristiky. Do velké obliby se dostávají i plemena zájmová a zakrslá. V minulosti byl chov ovcí zaměřen především na vlnu, postupem doby však zájem o vlnu klesl a vlnářská plemena skoro zanikla nebo se začala křížit s masnými plemeny. Pokud jde o chov koz, nejvyšší zaměření bylo na produkci mléka a popř. masa.

2 Cíl práce

Cílem mé práce je popsat plemena ovcí a koz chovaná v České republice. Popis plemen byl realizován na základě rozdělení těchto plemen podle užitkovosti. V práci budou nejen plemena chovaná pro užitkovost, ať už se jedná o produkci mléka, masa, mláďat, vlny u ovcí a srsti u koz, ale i plemena chována v malých počtech spíše pro zábavu.

3 Literární přehled

3.1 Fylogeneze a domestikace ovcí a koz

Ovce společně s kozami patří k nejstarším domestikovaným hospodářským zvířatům (v Přední Asii v 10. – 9. tisíciletí před naším letopočtem, v Evropě o 2 tisíciletí později) (Horák, 1999).

Kozy a ovce patří do řádu sudokopytníků, podřádu přežvýkavců. Patří do čeledě turovitých (dutorohých) a mají řadu společných znaků (přibližně stejnou stavbu kostry a zažívacího ústrojí, stejný chrup a rozpolcený přední pysk). Koza se liší od ovce především tím, že nemá slzní jamky a mezipaznehtní žlázy (Křížek, 1992). Rohy ovcí jsou zploštělé zřepdu dozadu a na průřezu jsou trojúhelníkovité, rohy koz jsou zploštělé ze stran a na průřezu jsou čočkovité (Křížek, 1992).

3.1.1 Domestikace ovcí

Stále přetrvávají nejasnosti a změny, kterými prochází taxonomie rodu *Ovis*. Je s podivem, že tak u významného druhu, jako je ovce domácí, nebylo věnováno větší úsilí k prokázání jejího divokého předka. Z recentních důvodů přichází v úvahu pouze ovce kruhorohá (*Ovis orientalis*), neboť pachyceriformní ovce se vzhledem ke svému areálu na domestikaci nemohli podílet. Argali i ovce stepní nebyli v molekulárních studiích potvrzeni jako předkové po mateřské ani po otcovské linii. Kupodivu byla zatím analyzována sekvence mitochondriální DNA pouze jediného jedince ovce kruhorohé, navíc náležejícího ke spornému poddruhu žijícího v Turecku. Řada autorů se shoduje na tom, že ovce kruhorohá (*Ovis orientalis*), muflon (*Ovis musimon*) a ovce domácí (*Ovis domestic*) jsou konspecifické taxony, tedy příslušníci stejného druhu (Horák a kol., 2012).

Nejčastěji se uvádí, že ovce mají polyfyletický původ, tzv. že na jejich vzniku se podílelo několik dosud žijících předků a to: muflon (evropský a asijský), ovce kruhorohá zakaspická – známá pod označením archar a ovce středoasijská – argali (Šonka a kol., 2006). Ačkoliv se chová celá řada plemen ovcí, většina je rohatá, přičemž převážně jsou však rohatí povětšinou pouze berani (Nelson, 2009).

Genetickou strukturu a rozdíly mezi evropskými plemeny ovcí zkoumal Handley et al. (2007). Hlavní průzkum byl proveden u evropských plemen ovcí. Bylo analyzováno 820 ks z 29 rozdílných fenotypových a zeměpisných plemen v blízkosti příbuzných druhů z 29 oblastí. Ve

srovnání s mnoha jinými domestikovanými druhy, byly nalezeny důkazy o rozšíření heterozygotního deficitu uvnitř plemen, dokonce i poté co byli přemístěni jedinci s nulovou alelou. Toto může nastat pravděpodobně ve stádě s malým počtem beranů v plemenitbě. Úroveň heterozygotního deficitu byla o trochu vyšší u jižních plemen oproti plemenům ze severních oblastí, v důsledku toho klesala rozmanitost u vzdálenosti mezi Blízkým východem a centrem domestikace. Výsledky upozorňují na důležitost izolace.

3.1.2 Domestikace koz

Domestikací divokých koz se vlivem přírodních podmínek a různým způsobem chovu postupem doby vytvořila různá plemena koz, která se od sebe liší jak tvarem těla, tak i užitkovostí. Domestikovaným druhem byla pravděpodobně koza bezoárová (*Capra aegagrus*), kterou řadíme mezi kozy divoké. Žije hlavně v Turkmenistánu, Turecku, Íránu, na jižním Kavkazu západním Afghánistánu a na některých řeckých ostrovech. Hlavním znakem jsou rohy, vyrůstající v jednoduchém oblouku srpovitě stočeném dozadu.

Druhým významným předchůdcem byla zřejmě koza šrouborohá jinak také marakhur (*Capra falconeri*), který má rohy šroubovitě a vývrtkovitě stočeny. Je možné, že krev markhura se také infiltrovala do Afghánistánu, severní Indie, Střední Asie a Mongolska. Koza bezoárová a markhur se podílely na vzniku většiny indických a středoasijských plemen. Třetím již vyhynulým druhem je *Capra prisca*, z kterého vznikala především středozemní plemena koz. Od kozy bezoárové se lišila tvarem rohů (Fantová a kol., 2010).

Za divokého předka domácích koz se považuje koza bezoárová. Koza byla domestikována před 10 000 lety (Šonka a kol., 2006).

Tabulka 1 Doba a místo domestikace ovcí a koz

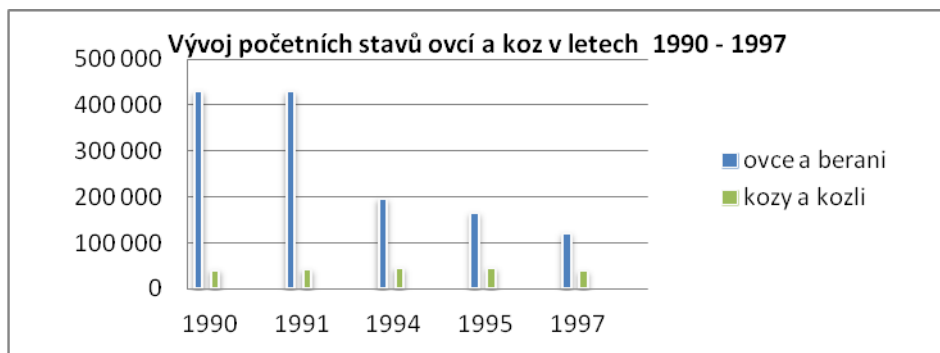
Doba př.n.l	Místo domestikace	Druh
9000	Blízký východ	ovce
7500	Blízký východ	ovce, koza
6500	Severní Řecko	ovce
6250	Severní Řecko	koza

Zdroj: Sambraus, 2006

V tabulce číslo 1 je shrnuta doba, místo a domestikovaný druh (ovce a kozy) 9000 - 6250 před naším letopočtem, přičemž byla popsána různá místa a období domestikace.

3.2 Historie chovu ovcí a koz ve světě a v ČR

Graf č. 1 Vývoj početních stavů ovcí a koz v letech 1990 – 1997 v ČR (v tisících)

Zdroj: Roubalová, 2012

V grafu číslo 1 je prezentován vývoj početních stavů ovcí a koz v České republice po roce 1990, kdy chov začal klesat.

Tabulka 2 Světové stavy různých druhů hospodářských zvířat (v milionech)

Druh	1937 – 39	1947 – 52	1967
Ovce	635	778,4	1063,6
Kozy	238,4	287,1	380,6

Zdroj: Sambraus, 2006

V tabulce číslo 2 jsou shrnuty světové stavy ovcí a koz od roku 1937 až do konce 60. let minulého století.

3.2.1 Historie chovu ovcí

Ovce patří do skupiny malých hospodářských zvířat a často se chovají (především v zahraničí) ve větším počtu než skot. Ovce jsou dobře přizpůsobeny k chovu v rozdílných klimatických a geografických podmínkách. Od nepaměti se chovají v dosud neosídlených oblastech na pobřeží Severního moře až po vysokohorské oblasti a nížiny, a to od polárních oblastí až po tropy. Ovce se chovají i v oblastech rozsáhlých stepí a polopouští. U ovcí bylo vyšlechtěno velké množství plemen, uvádí se až 600. To je dáno tím, že se vysoké procento celkového stavu ovcí chová i v současnosti extenzivně (Sambraus, 2006).

Naše ovčáctví má velmi bohatou, zajímavou a poučnou historii. Odvětví chovu ovcí spolu s celým zemědělstvím speciálně s živočišnou výrobou prošlo různými etapami vývoje. V 18. Století patřily ovce ke stěžejním odvětvím chovu hospodářských zvířat a ekonomika chovu byla založena na produkci merinové vlny (Horák a kol., 2012).

Tabulka 3 Početní stavy ovcí v ČR v období 1945 – 1989

Rok	Ovcí (ks)
1945	274 691
1955	424 278
1960	228 419
1970	271 460
1989	399 023

Zdroj: Horáka kol., 2012

V tabulce číslo 3 jsou prezentovány početní stavy ovcí v České republice od roku 1945 až po konec 80. let minulého století, kdy stavy ovcí nepatrně vzrostly.

3.2.2 Historie chovu koz

Chov koz je rozšířen po celém světě, jejich stavy jsou asi okolo 700. mil. ks a tento počet se stále zvyšuje. Význam mají především v oblastech semiaridních a aridních, kde většinou nelze chovat ostatní druhy hospodářských zvířat. Význam chovu koz spočívá v jejich produkci mléka, masa, kůže u některých plemen i srsti (Sambraus, 2006). Ve světě se chová okolo 350 plemen koz a 90 rásů (Šonka a kol., 2006).

Tabulka 4 Početní stavy koz v ČR v období 1930 – 1989

Rok	Kozy (ks)
1930	1 070 363
1945	1 592 300
1960	660 000
1972	52 500
1989	50 000

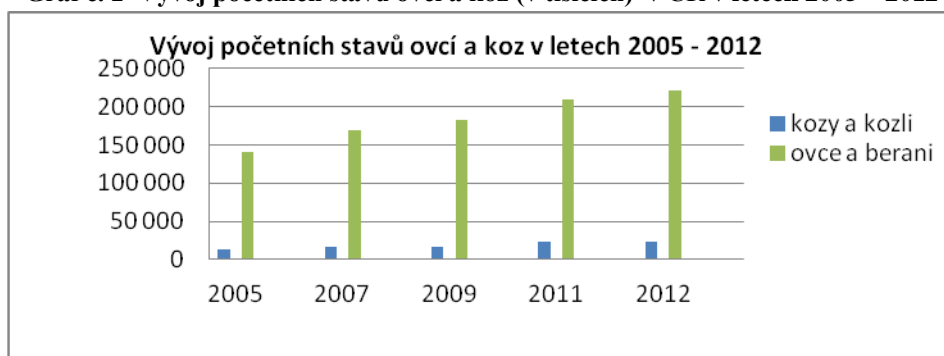
Zdroj: Fantová, 2000

V tabulce číslo 4 jsou shrnuty stavy koz v České republice od roku 1930 až po konec 80. let minulého století kdy začaly stavy koz velmi klesat.

3.3 Současnost chovu ovcí a koz

V roce 2011 pokračovalo zvyšování početních stavů ovcí, které bylo v předchozích letech přerušeno pouze v roce 2009. Stavů koz se rovněž zvýšily. V chovu ovcí převažoval chov kombinovaných a masných plemen. V chovu koz byla nejrozšířenější dojená plemena. Stejně jako v minulosti přetrvávala v České republice nízká spotřeba jehněčího a kozího masa a mléka a vysoký podíl domácích porážek. Pokračoval negativní vývoj cen za jatečná jehňata, které od r. 2005 klesají. Chov koz je v České republice zaměřen na produkci mléka a jeho následné zpracování na mléčné výrobky u chovatelů. V kontrole užitkovosti ovcí byl zaznamenán rozvoj u dojených ovcí, jejichž stavů se v roce 2010 zvýšily, i když význam produkce ovčího mléka je v České republice malý. V kontrole masné užitkovosti a plodnosti byl vykázan nejvyšší podíl masných a kombinovaných ovcí (Bucek a kol., 2011).

Graf č. 2 Vývoj početních stavů ovcí a koz (v tisících) v ČR v letech 2005 – 2012

Zdroj: Roubalová, 2012

V grafu číslo 2 jsou znázorněny početní stavů ovcí a koz v České republice, mezi lety 2005 – 2012, kdy početní stavů obou druhů začali vzrůstat.

Tabulka 5 Početní stavů ovcí a koz v ČR

Kategorie	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ovce a berani	168 910	183 618	183 084	196 913	209 052	221 014
Kozy a kozli	16 222	16 627	16 674	21 709	23 263	23 620

Zdroj: Roubalová, 2012

Tabulka číslo 5 představuje početní stavů ovcí a koz v České republice mezi lety 2007 – 2012, které začali mírně vzrůstat.

3.4 Užítkovost ovcí a koz

Kontrola užítkovosti ovcí a koz je realizována v souladu se zákonem 154/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů a stanoveným šlechtitelským programem Svazu chovatelů ovcí a koz v České republice. K základním ukazatelům patří vedle údajů o reprodukci zapojených jedinců a stád sledování růstových schopností u všech plemen ovcí a masných plemen koz (provádí se ultrazvukové měření hloubky zádového svalu a výšky podkožního tuku) a sledování mléčné užítkovosti u dojených plemen ovcí a koz (provádí se měsíční měření nadojeného mléka a rozbor obsahu mléčných složek – bílkovin, tuku a laktózy) (Roubalová, 2012).

3.4.1 Mléčná užítkovost

Kozy a ovce produkují mléko pro potřebu lidské populace, už od začátků domestikace. Během posledních 150 let vedla genetická selekce a lepší podmínky výživy k vyšlechtění vynikajících plemen koz a ovcí na mléčnou produkci. Některá plemena ovcí dokážou vyprodukovat až 1 000 kg mléka za jednu laktaci a některá plemena koz dokážou vyprodukovat až 2 000 kg mléka za jednu laktaci (Haenlein, 2007).

Ovčí mléko se nepoužívá k přímému konzumu ani k výrobě másla. Běžně se z něj, vyrábí hrudkový sýr. Na výrobu 1 kg sýra je třeba 4,5 – 5 kg mléka. Z hrudkového sýra se vyrábí například bryndza, nebo trvanlivé sýry (rokfor, kašaval).

Kozí mléko má značný význam, protože jeho produkce je 6 – 8 krát vyšší než u ovcí. Svým složením je podobné mateřskému mléku, proto se používá k výživě dětí s alergií na bílkoviny kravského mléka. Kozí mléko se používá i při léčbě kožních a střevních alergií (Šonka a kol., 2006).

Fyzikální a chemické vlastnosti kozího a ovčího mléka zkoumal Park et al. (2007). Ovčí mléko zahrnuje vysoký obsah pevných a nadřazených živin oproti kozímu mléku. Lipidy v ovčím a kozím mléku mají vyšší % tuku než v kravském mléku. Struktura ovčího a kozího mléka se rozchází v průměrném diametru hydratace a mineralizace. Triaglycerol představuje větší část pro mléčné lipidy (okolo 98 %) včetně většího počtu esterů mastných kyselin na jednoduché lipidy ovčího a kozího mléka. Průměrná velikost tukové kapky je menší než 3,5 um u ovčího mléka, poté následovaný kozím a kravským mlékem. Asi 5 mastných kyselin představuje více než 75 % všech mastných kyselin obsažených v ovčím a kozím mléce. Taurin obsažený v ovčím a kozím mléce je odvozen od obsahu síry v aminokyselinách a je důležitý pro metabolické funkce. Stejně jako karnitin, který má vysokou výživnou hodnotu

pro výživu novorozeňat. Obsah minerálů a vitamínů v ovčím a kozím mléce je vyšší než v kravském mléce.

Středozevní mléčné výrobky ovčí a koz a jejich kvalitu zkoumali Boyazogla and Morand-Fehr (2001) a zjistili že, ovčí a kozí produkty (hlavně z masa a mléka) jsou zajímavé pro charakteristické stupně vůně, chuti, tažnosti a pro aroma. Také pro velmi specifické složení tuku, proteinu, aminokyselin a mastných kyselin. Jejich kvalita je vázaná na historickou a kulturní jedinečnost, přímé produkty, marketing a spotřebitelský řetězec. Zatímco organoleptické vlastnosti pro mléčné produkty jsou velmi zajímavé, hygienický aspekt se stává zajímavým pro určitou definici produktu a pro kvalitu produktu (nepasterizované mléko atd.).

Pavič et al. (2002) zkoumali vliv fáze laktace na chemické složení a fyzikální vlastnosti ovčího mléka. Cílem výzkumu bylo zjištění vlivu jednotlivých laktačních fází na chemické vlastnosti a fyzikální složení ovčího mléka. Bylo odebráno 202 vzorků mléka z různých fází laktace (začátek, střed, konec). Stanovil se obsah sušiny, tuku, bílkovin, laktózy, tukuprosté sušiny, stupeň kyselosti, hodnota pH a bod mrznutí. Ovčí mléko obsahovalo v průměru 19,11 % celkové sušiny, 7,52 % tuku, 5,90 % bílkovin, 4,55 % laktózy, 11,45 % tukuprosté sušiny. Titrační kyselost mléka činila 9,30 °SH, iontometrický bod 6,78 a bod mrznutí – 0,566 °C. Obsah celkové sušiny, tuku, bílkovin a hodnota pH byly významně vyšší ($P < 0,01$) uprostřed a na konci laktačního období než na jeho začátku. Obsah laktózy a hodnoty titrační kyselosti byly ve stejném období významně nižší ($P < 0,01$).

Dle Dumitrascu et al. (2012) bylo složení kozího a ovčího mléka při LPO (lactoperoxidáza) činnosti u koz: bílkoviny $3,35 \pm 0,74$ %, tuk $4,62 \pm 0,65$ %, laktózy $4,89 \pm 0,84$ %, popelovin $0,67 \pm 0,06$ % a sušiny $13,06 \pm 0,40$ %, u ovčí bylo složení následující: bílkoviny $4,28 \pm 0,5$ %, tuk $7,90 \pm 0,9$ %, laktózy $5,63 \pm 0,41$ %, popelovin $0,8 \pm 0,09$ %, a obsah sušiny byl $18,21 \pm 0,85$ %. Průměrná činnost LPO byla u kozího mléka $0,81 \pm 0,05$ a u ovčího mléka $1,72 \pm 0,05$ U. ml⁻¹.

3.4.2 Masná užítkovost

Kvalitu masa u jehňat tří plemen oxford down, suffolk a zwartbles při porážkové hmotnosti 38 kg hodnotil Komprda a kol. (2012) a získali níže prezentované výsledky. Vliv genotypu na chemické vlastnosti týkající se kvality masa (obsah kolagenu a MQF, „*musculus quadriceps femoris*“) se projevil v rozdílech mezi plemeny hlavně v šťavnatosti masa (tužší a suší maso bylo u plemene zwartbles na rozdíl od plemene suffolk), ale nebyly rozdíly v chuti. Výsledky potvrdily velmi příznivé (tj. nízké 0,85 - 0,88) PUFAn - 6/PUFAn - 3 poměry u MMF při

výkrmu jehňat výhradně na pastvině. 100 g porce masa z pastvinového výkrmu jehňat plemen oxford down, suffolk a zwartbles poražených v porážkové hmotnosti 38 kg může poskytnout více než 30 % denní dávky EPA+DHA (kyselina eikosapentaenová + kyselina dokosahexaenová), na druhou stranu obsah arachidonové kyseliny v tomto typu masa může být tak nízký, že je vhodný pro pacienty s revmatoidní artritidou.

Masnou užitkovost plemene merino zkoumali Cloete et al. (2012). Porážena byla 20ti měsíční jehňata plemene merino, mohne merino a samm. Průměrná živá hmotnost samm ovcí byla o 23 % vyšší než merino dohne, jehož živá hmotnost byla o 28 % vyšší než merino. Tato studie podporuje představu, že raná plemena jsou obecně silnější než pozdní plemena ve stejném věku. Ze sensorického hodnocení vyplynulo, že maso z ovcí merino mělo nižší šŕavnatost, což se očekávalo vzhledem k nižší vrstvě tuku a intravaskulárního tuku, přestože nebyly žádné rozdíly v chuti. To nebylo překvapivé, protože chuť masa je ovlivněna složením mastných kyselin, a protože ovce byly paseny na stejné pastvině, je nepravděpodobné, že jejich profily mastných kyselin by se lišily. Ačkoli smyslový panel našel drobné rozdíly v křehkosti masa mezi plemeny, je sporné, zda by je poznal i spotřebitel.

Genetické parametry pro hmotnost těla, nejdelší hloubkový sval a hloubku tuku pro plemeno suffolk v České republice zkoumal Maxa a kol. (2007). Průměrná hodnota pro hmotnost byla 27,91 kg, pro nejdelší hloubkový sval 25,5 mm a pro hloubku tuku 3,3 mm. Hodnota přímé mateřské heritability byla pro váhu těla 0,17 pro nejdelší hloubkový sval 0,16 a pro hloubku tuku 0,08. Heritabilita odhadována pomocí ultrazvuku byla všeobecně nízká. Přímá genetická korelace mezi váhou těla a nejdelším hloubkovým svalem, tak jako mateřská genetická korelace mezi váhou těla a nejdelším hloubkovým svalem byla příznivá a pozitivní. Obě genetické korelace mezi váhou těla a hloubkou tuky byly negativní, ale nebyly významně odlišné. Výsledky této studie zavedly genetickou evoluci pro plemeno suffolk v České republice.

3.5 Plemena ovcí chovaná v ČR

Genofond ovcí i u nás doznává změn, které jsou odrazem vývoje užitkového zaměření, techniky a ekonomiky chovu. Např. v roce 1990 bylo u nás v kontrole užitkovosti (KU) zařazeno 62,9 % ovcí s vlnařským zaměřením, 36,4 % mělo kombinovanou užitkovost. Žírných ovcí bylo jen 0,6 %, plodných plemen jen 0,1 %. Po roce 1995 se již opustilo od chovu ovcí orientovaných jen na produkci merinové vlny, chovatelé se nyní orientují na masnou užitkovost, což vyžaduje i větší plodnost (Horák a kol., 2012).

V České republice je chováno 37 plemen ovcí z toho: 2 plemena plodná, 3 plemena mléčná, 9 plemen masných, 1 plemeno vlnářské a 22 plemen s kombinovanou užitkovostí (jsou zde započtena i plemena málo početná).

3.5.1 Plemena mléčná

Plemena chovaná v České republice: awassi, lacaune (LC) a východofříská ovce (VF)

Awassi

Historie: jméno se odvozuje od slova „awas“, což je arabský název pro bílé ovce. Od roku 1920 začali židovští osadníci realizovat cílevědomou selekci. V roce 1924 bylo v kibucu Ein Harod v blízkosti Nazaretu založeno stádo plemene awassi, které dodnes patří k nejlepšímu čistokrevnému stádu. Od roku 1937 je hlavním šlechtitelským cílem selekce na mléko.

Charakteristika: rozšíření od Západní Asie, Turecka do Saudské Arabie. Nejlepší kusy se v posledních desetiletích exportovali do Španělska, Jugoslávie, Bulharska, Keni, Barmy a do Íránu. Awassi je tlustoocasé mléčné plemeno velkého tělesného rámce. Hlava je červenohnědá, někdy až černá, často s bílou lysinou, úzká, dlouhé svislé uši a klabonos. Má výbornou konstituci a je to mimořádně velké plemeno. Široký tlustý ocas, který u starých beranů váží až 12 kg. Dolní část končetin někdy s pigmentací. Zbývající část těla je bílá. Vlna nezkařeňená. Bahnice převážně bezrohé, berani naopak rohatí. Živá hmotnost berana je 100 – 120 kg a bahnice je 70 – 80 kg. Výška v kohoutku u berana činí 70 – 80 cm, u bahnice 65 – 75 cm.

Užitkovost: průměrná roční produkce mléka je 350 kg, rekord dosahuje hodnoty 1 300 kg. Roční produkce potní vlny u bahnic 2,5 – 3,0 kg, u beranů až 3,5 kg. Průměrná plodnost na obahněnou ovci činí 120 %. Denní přírůstky jehňat se pohybují od 200 – 300 g. Jatečná výtěžnost je mezi 50 – 55 % (Sambraus, 2006).

Lacaune

Historie: hlavní francouzské mléčné plemeno ze skupiny plemen Roquefort zahrnující i rás s kombinovanou užitkovostí mléko-maso. Pochází z jižní části Centrálního masivu z krajů: Aveyron, Tarn, Loreze, Hérault a sousedních oblastí. Vzniklo z místních pyrenejských ovcí a plemene Lauraguais a podílu plemene Rutcheinos a Ségala. Od roku 1870 zušlechtováno plemeny ze skupiny merino a southdown. Uznáno plemenem v roce 1945.

Charakteristika: plemeno je středního tělesného rámce, harmonické tělesné stavby, s korektním postojem. Jemná mírně klabonosá hlava je bezrohá, uši relativně dlouhé,

vodorovné. Obličejová část hlavy, spodní část končetin, břicho a ocas jsou porostlé stříbřitě lesklou srstí. Plemeno je rané. Živá hmotnost beranů je 80 kg a bahnic okolo 60 kg.

Užitkovost: plemeno plodné s dlouhým plodným obdobím což umožňuje bahnění 3 za dva roky. Vlna bílá sortiment A/B – B/C, roční produkce potní vlny bahnic je 1,5 – 2,0 kg a beranů 2,5 – 3,0 kg. Průměrná délka laktace je 6 – 8 měsíců. Systematickou plemenářskou prací se za 30 let podařilo zvýšit mléčnou užitkovost z 86 litrů na 250 litrů, což odpovídá dennímu nádoji 1,4 litrů. Část bahnic dosahuje užitkovosti vyšší než 400 litrů (Horák, 2004).

Východofríská ovce

Historie: vznik se datuje od 16. století z plodných ovcí chovaných ve východním Frísku. V těžkých dobách se společně s kozami označovaly jako „krávy“ chudých. Dočasně byly kříženy s anglickými masnými plemeny.

Charakteristika: je to bílé mléčné dlouhovlnné plemeno velkého tělesného rámce. Hlava je dlouhá, mírně klabonosá, porostlá pouze krycí srstí, uši dlouhé, směřující dopředu (Sambraus, 2006). Je to velká rámcová ovce s růžovým mulcem, hlava a nohy jsou bez vlny. Váha bahnice je 75 – 95 kg beran váží okolo 100 – 125 kg. Plemeno s vysokou plodností a mléčností. Vlna je bílá a polohrubá dobrá na výrobu koberců (New zealand sheepbreeders association, 2012).

Užitkovost: roční potní stříž bahnic je 4,5 – 5,0 kg, u beranů 5,5 – 6,0 kg. Průměrná roční produkce mléka je 600 l s 5,5 % tuku. Plodnost na obahněnou ovci činí 230 % (Sambraus, 2006). Nejproduktivnější mléčné plemeno na světě, dokáže vyprodukovat 500 – 600 l mléka za 210 - 230 dní laktace. Vysoká plodnost průměr okolo 280 %. Sortiment vlny A/B – B/C (New zealand sheepbreeders association, 2012).

3.5.2 Plemena masná

Plemena chovaná v České Republice: berrichon du cher (be), blue de main (bl), clun forest (cf), hampshire (h), charollais (ch), německá černošedá ovce (nc), oxford down (od), suffolk (sf) a texel (t).

Berrichon de cher

Historie: francouzské žírné krátkovlnné plemeno pochází z oblasti Berry a chová se ve dvou různých rázech: berrichon du cher a méně početný berrichon de indre. Plemeno bylo vyšlechtěno v 18. století zušlechtovacím křížením merinových ovcí s berany southdown, leicester, dishley merino, champagne a boischaut a uznáno v roce 1936 (Horák, 1999).

Charakteristika: obě pohlaví jsou bílá a bezrohá, se slabým obrůstem břicha vlnou, pevnou kostrou, harmonickým utvářením těla a s dobře vyvinutými masnými partiemi. Živá hmotnost beranů je 100 – 120 kg a bahníc 70 – 80 kg (Horák, 1999). Ovce jsou většího tělesného rámce, klidného temperamentu a širokým postojem pevných a silných končetin. Hlava těžší a klínovitá (Horák, 2004).

Užitkovost: plodnost je 140 – 150 %, s krátkým plodným obdobím (Horák, 1999). Vlna řidší, roundo polozavřené, sortiment vlny B – B/C. Plemeno rané s dlouhým plodným obdobím s možností trojího bahnění za dva roky a výborným přírůstkem jehňat. Roční stříž potní vlny bahníc 3,5 – 4,5 kg, beranů 4,5 – 5,5 kg, délka vlny 7 – 9 cm a výtěžnost vlny 55 – 60 %. Denní přírůstek ve výkrmu a odchovu 300 – 350 g (Horák, 2004).

Blue de main

Historie: plemeno vzniklo v 19. století v západní Francii. Vzniklo křížením plemen leicester a wensleydale. Plemeno se rozšířilo po celé Francii, odkud bylo dováženo do Německa, Belgie a Velké Británie (Blue de main sheep society, 2013).

Charakteristika: rané, mohutné bezrohé plemeno velkého tělesného rámce s bílou vlnou. Hlava je široká, plochá, s malým mulcem a je včetně týlové části porostlá krycí srstí břidlicové až holubí modré barvy. Má velké výrazné oči, uši vysoko nasazené, malé a vzpřímené. Tělo je dlouhé, široké a hluboké. Vnější kýty má dobře osvalené. Kostra relativně jemná. Velmi vhodné plemeno pro oplůtkový systém pastvy. Výška v kohoutku berana činí 85 – 90 cm, bahnice 80 – 85 cm. Živá hmotnost berana 110 – 130 kg, bahnice 80 – 90 kg.

Užitkovost: vynikající masné plemeno. Sortiment vlny B – C, roční stříž potní vlny u beranů je 5,0 – 6,0 kg, u bahníc 4,0 – 4,5 kg. Denní přírůstky 500 g. Plemeno má dlouhé plodné období. Plodnost na obahněnou ovci 150 – 200 % (Sambraus, 2006).

Clun Forest

Historie: ve Velké Británii byly realizovány výzkumy na geografickou izolaci britských plemen a clun forest byl hodnocen takto: clun forest pochází ze zaniklého domorodého plemena, známého jako Long Myng. Počty ovcí clun forest ve Velké Británii jsou nejnižší ze všech sledovaných plemen, která byla v této studii analyzovaná. Jejich rozšíření je z 95 % v 131 km okruhu přes welšsko anglické hranice (Carson et al., 2009). Severoamerická norma pro plemeno byla přijata v roce 1994, je založená na britské normě přijaté v roce 1928 na výroční valné hromadě členů (z britské Clun Forest společnosti). NACFA standard byl upraven v roce 2002 (North American Clun Forest Association, 2006).

Charakteristika: hlava má černou až hnědou barvu, uši jsou dlouhé vysoko nesené. Mají silný svalnatý krk a silná bedra, dobrý postoj, hluboká a dobře zaoblená stehna, silné kosti, odvážnou chůzi a dobrou konstituci. Končetiny od hlezan a kolen jsou bez vlny. Má jemnou až polojemnou vlnu, odolnost vůči nakažlivé hnilobě paznehtů (North American Clun Forest Association, 2006). Původní anglické polojemnovlnné bezrohé plemeno, středního až většího tělesného rámce, s krátkou bílou vlnou. Hlava a nohy jsou pokryté hnědou krycí srstí. Plemeno je rané, plodné s dobrými mateřskými vlastnostmi a dobrou mléčností. Vyznačuje se odolností k nepříznivým klimatickým podmínkám. Je vhodné pro oplůtkový systém pastvy. Využívá se při užitkovém křížení. V omezeném počtu se u nás chová od roku 2000 (Horák a kol., 2012).

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci se pohybuje okolo 150 – 170 %, denní přírůstek v odchovu a výkrmu jehňat se pohybuje okolo 300 – 350 g. Roční stříž u beranů kolem 4,0 – 5,0 kg a u bahnic kolem 3,5 – 4,5 kg. Délka vlny je mezi 7 – 9 cm a výtěžnost vlny je 50 – 55 % (Horák, 2004).

Hampshire

Historie: anglické masné, polojemnovlnné a tmavohlavé plemeno. Bylo vyšlechtěno v hrabství Hampshire, Wiltshire, Dorset a Berkshire na začátku 19. století křížením plemen wiltshire horn a berkshire knot. Plemeno bylo uznáno v roce 1859 a plemenná kniha byla založena v roce 1890. Podílelo se na vzniku mnoha plemen po celém světě. Chová se v Evropě, Africe, Americe a Austrálii. V České republice se chová v omezeném počtu od roku 2002 (Horák a kol., 2012).

Charakteristika: barva hlavy, uší a nohou je černohnědá až černá, barva vlny bílá, rouno vyrovnané. Vyznačuje se poměrně značným obrůstem končetin a hlavy. Plemeno je velkého tělesného rámce, hrud' široká a hluboká. Hlava a krk krátké, uši středně dlouhé. Trup je válcovitého tvaru na krátkých, ale silných končetinách. Obě pohlaví jsou zásadně bezrohá. Ovce jsou rané a náročné na celoročně vyrovnanou výživu. Jsou přizpůsobivé k drsnějším klimatickým podmínkám. Živá hmotnost bahnic je 65 – 75 kg a beranů 90 – 120 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci je 150 – 160 %. Denní přírůstek v odchovu a ve výkrmu je 300 – 350 g. Sortiment vlny je BC – C, délka vlny 6 – 8 cm, výtěžnost mezi 50 – 55 %. Roční stříž potní vlny u bahnic je 3,0 – 3,5 kg a u beranů 3,5 – 4,5 kg (Horák a kol., 2012).

Charollais

Historie: francouzské masné bílé krátkovlnné plemeno s velmi dobrou masnou užitkovostí a plodností. Vzniklo křížením místních ovcí s plemenem leicester. Název se odvozuje od regionu, ve kterém bylo plemeno vyšlechtěno. Plemenná kniha byla založena v roce 1963, plemenem uznáno v roce 1974. V České republice chováno od roku 1990.

Charakteristika: předností je dokonalé osvalení všech tělesných partií s minimálním výskytem tuku. Ovce jsou středního až většího tělesného rámce a živého temperamentu. Hlava a končetiny jsou bez obrůstu vlnou, kůže narůžovělá, obě pohlaví jsou bezrohá. Hřbet je široký, rovný, záď mírně sražená. Končetiny na silné, spěnky pevné. Bahnice jsou mléčné a dobře přizpůsobené k oplůtkovému systému pastvy i společně se skotem. Plemeno je rané. Vlna má bílou barvu. Plemeno je náročné na pastvu a zimní výživu. Z hlediska masné užitkovosti patří v současnosti k nejlepším masným plemenům. Je vhodné pro užitkové křížení téměř se všemi plemeny chovanými u nás. Vyhovují mu spíše teplejší a sušší klimatické podmínky. Živá hmotnost bahnic je 70 - 90 kg, beranů 100 - 130 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 150 - 170 %. Přírůstek jehňat v odchovu a výkrmu 300 - 350 g. Roční stříž potní vlny bahnic 3,0 - 3,5 kg, beranů 3,5 - 4,5 kg. Sortiment vlny A – B, délka vlny 4 - 6 cm, výtěžnost vlny 50 – 55 % (Svaz chovatelů ovcí a koz, 2013).

Německá černohlavá ovce

Historie: vzniklo křížením plemen hampshire, oxford down, shropshire a suffolk v letech 1870 - 1914. Plemeno se podílelo na vzniku francouzské černohlavé, litevské černohlavé a lotyšské tmavohlavé. V Německu zaujímá z celkového počtu chovaných ovcí druhé místo. Chová se převážně v severní a západní části Německa.

Charakteristika: masné plemeno je polojemnovlnné a krátkovlnné a bezrohé. Plemeno je většího tělesného rámce s výraznými masnými znaky. Hřbet poměrně dlouhý, široký a dobře osvalený. Hlava a nohy jsou černé a mírně obrostlé. Vlna je bílá. Živá hmotnost bahnic se pohybuje mezi 70 - 80 kg, beranů 90 - 110 kg. Ovce jsou přizpůsobivé a velmi dobře se adaptují ve všech výrobních oblastech. Plemenu vyhovuje spíše oplůtkový systém pastvy, vzhledem k dobré chodivosti je možné uplatnit i jiné způsoby pastvy.

Užitkovost: sortiment vlny C – CD. Roční stříž bahnic 3,5 - 4,5 kg, beranů 4,5 - 5,5 kg, délka vlny 7 - 9 cm. Plodnost 140 - 160 %. Denní přírůstek v odchovu a výkrmu 300 - 350g, výtěžnost vlny 50 - 55 % (Svaz chovatelů ovcí a koz, 2013).

Oxford down

Historie: anglické masné, polojemnovlnné a krátkovlnné plemeno s tmavou hlavou, vyšlechtěné křížením s plemenem costwood, hampshire a southdown. Plemenem uznáno v roce 1889. Podílelo se na vzniku mnoha tmavohlavých plemen v Anglii, Dánsku, Francii, Lotyšsku, Německu a Švýcarsku. Do České republiky byly přivezeny z Dánska na začátku 90. let minulého století.

Charakteristika: vyznačuje se velkým tělesným rámcem, širokým hřbetem a prostorným hrudníkem. Hlava je přiměřeně dlouhá s rovným profilem, obě pohlaví jsou bezrohá. Mulec černý, tmavé uši přiměřené délky. Krk je středně nasazený, u beranů silnější. Hrudník je hluboký a široký. Hřbet dlouhý a dobře zmasilý. Zád' je dlouhá, poměrně rovná, končetiny silné středně dlouhé. Vlna bílá, pololesklá a zkadeřená. Plemeno odolné a vhodné k užitkovému křížení s kombinovanými užitkovými typy. Živá hmotnost beranů se pohybuje mezi 110 – 120 kg, bahnic v rozmezí mezi 80 – 90 kg.

Užitkovost: sortiment vlny B – C/D. Plodnost na obahněnou bahnici 150 – 170 %. Přírůstek ve výkrmu a odchovu 300 – 350 g. Roční stříž potní vlny bahnic 3,5 – 4,5 kg, beranů 4,5 – 6,0 kg. Délka vlny 7 – 10 cm a výtěžnost vlny 50 – 55 % (Horák, 2004).

Suffolk

Historie: anglické polojemnovlnné plemeno. Bylo vyšlechtěno v 19. století z původních ovčí plemene norfolk, které se křížily s berany plemene southdown. Uznáno plemenem bylo v roce 1810. Plemenná kniha založena v roce 1887 (Horák a kol., 2012).

Charakteristika: je většího tělesného rámce s hlubokým hrudníkem, na středně dlouhých a dobře osvalených končetinách. Hlava, nohy a paznehty jsou černé, vlna bílá nebo jemně nažloutlá sortiment B - C. Hlava je černá a mírně klabonosá, zejména u beranů. Obě pohlaví jsou bezrohá. Mateřské vlastnosti a mléčnost je velmi dobrá. Ovce i berani se vyznačují dlouhověkostí, pevnou konstitucí a dobrým zdravím. Pro své dobré užitkové vlastnosti se hodí k užitkovému křížení téměř se všemi plemeny. Živá hmotnost bahnic je 75 - 85 kg, beranů 100 - 130 kg, výška v kohoutku okolo 70 cm. Plemeno je celosvětově rozšířeno vyskytují se různé typy s rozdílným tělesným rámcem i zbarvením. V ČR se běžně využívá k užitkovému křížení už 30 let (Horák a kol., 2012).

Užitkovost: vlna sortimentu B – C, délka 8 -12 cm, stříž 3 – 6 kg a výtěžnost vlny se pohybuje okolo 55 – 62 %. Plodnost je 150 – 160 %. Průměrný denní přírůstek ve výkrmu jehnat se pohybuje okolo 270 g (Štolc a kol., 2007).

Texel

Historie: plemeno bylo vyšlechtěno v severní části Holandska na chovatelsky významném ostrově Texel, po kterém bylo plemeno pojmenováno. Největší vliv na jeho vznik měla plemena leicester, lincoln, southdown a další. První dovoz do České republiky se uskutečnil v roce 1947, za účelem zlepšení kvality vlny u plemene valaška. V Holandsku se chová po celé zemi a patří k nejrozšířenějším plemenům (Horák, 1999). Charakteristika: v Evropě se toto plemeno chová ve dvou užitkových typech: holandský (stejný jako dánský nebo belgický), s výrazným osvalením a menšího tělesného rámce a typ francouzský (anglický) který má větší tělesný rámec. Pro naše podmínky je lepší druhý typ. Zvířata mají silnou kostru, masivní klínovitou hlavu s krátkými odstávajícíma ušima. Mulec, jazyk a kůže okolo očí jsou tmavě pigmentované. Plemenným znakem je bezrohost u obou pohlaví a polodlouhý vlnou porostlý ocas. Vlna je polotemná a bílá. Rouno polozavřené. Přednost plemene je vysoká mléčnost, ranost a dobré mateřské schopnosti. Má kratší plodné období a těžké porody zejména u prvniček. Zvířatům nevyhovuje prostředí s krátkou vegetační dobou. Plemeno je klidného temperamentu. Živá hmotnost berana 90 – 120 kg, bahnice 70 – 80 kg. Užitkovost: sortiment vlny C – CD, roční stříž potní vlny bahnice 3,5 – 4,5 kg, beranů 4,5 – 6,0 kg, délka 12 – 15 cm. Plodnost na obahněnou ovci 140 – 160 %. Denní přírůstek v odchovu 300 – 350 kg (Horák a kol., 2012).

3.5.3 Plemena plodná

Plemena chovaná v České republice: olkuská ovce (o) a romanovská ovce (r).

Olkuská ovce

Historie: polské, plodné a dlouhovlnné plemeno. Chované v okolí Krakova v Olkuské oblasti. Bylo vyšlechtěno z místní populace za použití plemen kent a východofříská ovce. V České republice se chová v omezeném počtu od roku 1999.

Charakteristika: vysoká plodnost je pravděpodobně podmíněna genem FF. Plemeno je středního až většího tělesného rámce. Vlna je bílá. Vyniká mléčností a dobrými mateřskými vlastnostmi. Plemeno je vhodné ke křížení s masnými plemeny. Ovce lze chovat jak na volné pastvě, tak i v oplůtkovém systému. Živá hmotnost bahnice je 65 – 70 kg a beranů je 85 – 95 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci je 250 – 350 %. Denní přírůstek jehňat 220 – 240 g. Roční stříž potní vlny bahnic je 3,0 – 4,0 kg a beranů je 4 – 4,5 kg. Sortiment vlny C – CD, délka vlny 10 – 12 cm a výtěžnost vlny 55 – 60 % (Horák a kol., 2012).

Romanovská ovce

Historie: byla vyšlechtěna v 17. století v Jaroslavské oblasti Ruska cílevědomým výběrem bez použití genetického podílu jiných plemen. Patří do skupiny kožichových krátkoocasých plemen ovcí (Svaz chovatelů ovcí a koz Česká republika, 2012).

Charakteristika: zvířata jsou menšího až středního tělesného rámce, jemné kostry. Hlava černá s charakteristickou bílou lysinou, u beranů mírně klabonosá, u obou pohlaví bezrohá. Bílé odznaky, pokud se vyskytují na končetinách a spodní části ocasu, nejsou na závadu. Jehňata se rodí černá. Hřívá u beranů je dominantním znakem pohlaví a vyskytuje se na spodní části krku, v oblasti kohoutku se vytváří tmavší skvrna - sedlo, u bahnic hřívá nežádoucí. Vlna sortimentu C - DE, smíšená. Kožešina je lehká, hřejivá, pevná a vyčíněná je ve srovnání s jinými plemeny ovcí více než o polovinu lehčí. Dospělé ovce se zpravidla stříhají 2x ročně. K biologickým přednostem, kromě výborných mateřských vlastností, patří ranost, vysoká plodnost, pevná konstituce, asezónnost říje, což umožňuje s ohledem na kratší období březosti 140 - 150 dnů dvojí bahnění za rok. Plemeno také lze zařadit jako kožichové plemeno.

Užitkovost: výkrmnost a jatečná hodnota je relativně nižší, zlepšit se dá křížením s masnými, případně jinými plemeny. Živá hmotnost bahnic v dospělosti 40 - 50 kg, beranů 60 - 80 kg. Plodnost na obahněnou ovci 250 - 300 % (Svaz chovatelů ovcí a koz Česká republika, 2012).

3.5.4 Plemena kombinovaná

Plemena chována v České republice: alpská bílá ovce (al), bergschaf (bg), cigája (c), jacob (j), jurská ovce (js), kamerunská ovce (ka), kerry hill (kh), leicester (le), lein (l), merinolandschaf (ml), německá dlouhovlnná ovce (nd), ouessantská ovce (ou), původní valaška (v), romney (k), shetland (sh), skudde (sd), swifter (sw), šumavská ovce (š, s), vřesová ovce (vr), zušlechtěná valaška (zv), zwartbles (zw) a žírné merino (zm).

Alpská bílá ovce

Historie: plemeno bylo vyšlechtěno ve Švýcarsku v kantonu Luzern a oblasti Tavetcher z místních ovcí křížením s plemeny merinolandschaf a ille de france. Do ČR se první dovoz uskutečnil v roce 2003.

Charakteristika: bezrohé, bílé, polojemnovlnné a středně rané plemeno s kombinovanou vlnařsko-masnou užitkovostí. Má dlouhé plodné období s možností bahnění 3x za dva roky. Tělesný rámec je velký, stavba těla harmonická s dobrým osvalením. Obličejová část a spodní část končetin je porostlá bílou krycí srstí. Vlna polotemná až polohrubá s polozavřeným rounem. Bahnice se vyznačují dobrými mateřskými vlastnostmi a dobrou plodností. Živá hmotnost berana je 90 – 130 kg a bahnice 60 – 100 kg.

Užitkovost: vlna sortimentu BC - D, délka vlny 4 – 5 cm, roční stříž potní vlny je u bahnic 3,5 – 4,5 kg, u beranů 4,5 – 5,0 kg. Oplodnění 92,2 %, plodnost 160,9 %, odchov 135,7 %. Průměrný denní přírůstek 281 g (Horák a kol., 2012).

Bergschaf

Historie: původ plemene se odvozuje stejně jako ovce skalní od rakouského plemene zaupel a od severoitalského plemene bergamasca. Rozšířilo se z Rakouska až po severní Itálii. Poněkud později se rozšířilo z Korutan do Štýrska, Salzburgu a Tyrol až do oblasti bavorských Alp. Původní typ měl mnoho užitkových směrů, které byly v Německu ve 30. letech 20. století sjednoceny. V roce 1938 byla založena plemenná kniha. Z bílého plemene vznikl později hnědý typ. Od 90. let 20. století se chová plemeno i v České republice (Sambraus, 2006).

Charakteristika: polohrubovlnné plemeno s trojstrannou užitkovostí, které je nejvíce rozšířeno v alpské části Německa, Rakouska a Itálie. Je velkého tělesného rámce, uši má dlouhé a svislé. V rámci plemene se chovají i rázy hnědý a černohnědý. Hlava bílého plemene je dlouhá a klabonosá. Obě pohlaví jsou bezrohá. Hrud' je hluboká a poměrně dlouhá, hřbet je dlouhý a poměrně silný. Končetiny silné s pevnou spěnkou, paznehty jsou tvrdé. Předností plemene je vysoká plodnost, dlouhé plodné období a dobrá přizpůsobivost k nepříjemným klimatickým podmínkám. Mateřské vlastnosti a mléčná užitkovost bahnic jsou velmi dobré. Živá hmotnost bahnic je 65 – 75 kg a beranů je 90 – 110 kg. Kohoutková výška u berana činí 80 – 85 cm a u bahnice je mezi 70 – 75 cm. Plemeno je velmi vhodné pro užitkové křížení s masnými plemeny.

Užitkovost: bílá smíšená splývavá vlna má sortiment C/D – D/E. Plodnost na obahněnou ovci je 160 – 180 %, denní přírůstek ve výkrmu činí okolo 260 g, doживost mléka za laktaci 120 – 160 l, roční stříž potní vlny u bahnic je mezi 4,0 – 5,0 kg a u berana činí 5,0 – 6,0 kg. Výtěžnost vlny 60 – 65 %. Jatečná zralost se dostavuje ve 35 kg ve věku 5 měsíců (Horák, 2004).

Cigája

Historie: původ se odvozuje od dlouhoocasých ovcí typu achara, stejně jako merinová plemena. Pochází z Balkánského poloostrova a patří k nejstarším kulturním plemenům. V rámci plemene se chovají dva typy. Celý bílý, chovaný především na Balkáně a jihu Ukrajiny, odkud byl k nám v 60. letech 20. století, dovážen a byl označován jako „sovětská Cigája“.

Charakteristika: u bílého typu je znakem beranů rohatost. Vhodné do klimatických příznivějších podmínek. Tento typ se u nás už nechová.

Druhý typ, chovaný u nás, má černě zbarvenou hlavu a spodní část končetin. Ovce jsou většinou bezrohé, u beranů jsou rohy přípustné, vyskytují se ale ojediněle. Hlava je černá, nosní linie u beranů má mírný klabonos. Uši středně dlouhé, široké a velmi pohyblivé. Jsou porostlé tmavě zbarvenou krycí srstí. Sliznice na mulci a jazyku jsou tmavé barvy. Krk je středně dlouhý, a vysoko nasazený. Hřbet má rovný a středně široký, přechází v dosti sraženou zád'. Hrudník je poměrně dlouhý, ale úzký. Vemeno je široce nasazené, struky dlouhé. Jehňata se rodí s černou, šedou nebo hnědou barvou a ve věku 5 – 7 měsíců přechází v barvu bílou. Narození černí jedinci mají trvale tmavé zbarvení. Ovce jsou odolné vůči nepříznivým klimatickým podmínkám. Plemeno vyhovuje především salašnickému chovu. Živá hmotnost bahnic je 45 – 50 kg, beranů 60 – 75 kg.

Užitkovost: sortiment vlny C – C/D. Plodnost na obahněnou ovci 140 – 150 %. Denní přírůstek v odchovu a výkrmu je 220 – 250 g, dojivost za laktaci 120 – 150 l mléka. Roční stříž vlny bahnic 3,0 – 3,5 kg, beranů 4,0 – 5,5 kg. Roční délka vlny 10 – 12 cm a výtěžnost vlny 55 – 65 % (Horák, 2004).

Jacob

Historie: plemeno pochází pravděpodobně z oblasti dnešní Sýrie, kde bylo chováno přibližně už před 3 000 lety. Do Evropy – Anglie bylo přivezeno před několika staletími a chová se tam dodnes.

Charakteristika: předností plemene je dobrá užitkovost, zdravotní stav a přizpůsobivost k nepříjemným klimatickým podmínkám. Plemenným znakem je vícerohost, výskyt čtyř až šesti četných srpovitých rohů u obou pohlaví a tmavě hnědé až šedočerné skvrny téměř po celém těle. Hlava je krátká a trojúhelníkovitého tvaru. Mezi široce nasazenýma očima vystupuje výrazná čelní kost. Bílá lysina uprostřed hlavy a černé skvrny na obou stranách obličeje jsou typickými znaky plemene. Hřbet rovný a poměrně dlouhý. Končetiny jsou rovné, u pánevních končetin náznak kravského postoje, paznehty ponejvíce černé nebo

pruhované. Vlna polohrubovlnná, pružná, pololesklá bez výskytu polopesíků. Živá hmotnost bahnice 50 – 60 kg, beranů 70 – 90 kg.

Užitkovost: Sortiment vlny B/B – C/D, roční stříž potní vlny bahnic je 3,5 – 4,0 kg, beranů 4,5 – 5,5 kg, délka vlny 8 – 10 cm. Výtěžnost vlny 55 – 60 %. Plodnost na obahněnou ovci 160 – 170 %. Denní přírůstek 250 – 300 g (Horák, 2004).

Jurská ovce

Historie: plemeno bylo vyšlechtěno ve Švýcarsku, z místní černohnědé ovce za účasti plemene walliser a roux de Bagnes. Uznáno plemenem bylo v roce 1941, plemenná kniha se vede od roku 1979. V České republice se chová od roku 2003.

Charakteristika: plemeno má menší tělesný rámec na „nižší noze“. Obě pohlaví jsou bezrohá, se středně dlouhými a klopenými ušima. Ovce se chovají ve dvou typech a to ve světlém a tmavém. Hlava a končetiny porostlé jemnou krycí srstí tmavé barvy. Plemeno rané, s asezonní říjí. Dobrá mléčnost a mateřské schopnosti. Výška v kohoutku u beranů je 75 – 85 cm, u bahnic 65 – 75 cm. Živá hmotnost berana je 80 – 100 kg u bahnic se pohybuje mezi 60 – 70 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 160 – 180 %. Průměrný denní přírůstek u jehňat 250 – 280 g. Sortiment vlny B – C, průměrná délka 8 – 12 cm. Roční stříž potní vlny u beranů je 3,5 – 4,0 kg, u bahnic 3,0 – 3,5 kg. Výtěžnost vlny je okolo 55 % (Sambraus, 2006).

Kamerunská ovce

Historie: srstnaté západoafrické plemeno. V Americe se podílelo na vzniku plemen nungua černohlavá a vogan. Plemeno se v České republice chová od roku 2002 a pochází ze zoologických zahrad dovozem z Německa.

Charakteristika: vyskytuje se ve dvou základních typech: hnědé srnčí a černobílé. Berani jsou rohatí s charakteristickou hřívou a bahnice bezrohé. Ovce jsou odolné proti tripanosomě. Plemeno má menší tělesný rámec a pevnou konstituci. Hlava je středně dlouhá, u beranů klabonosá, krk svalnatý a poměrně dlouhý. Končetiny jsou středně dlouhé. Hřbet je rovný, záď mírně sražená. Srst je vyrovnaná a lesklá, plemeno se nestříhá. Mateřské vlastnosti mají bahnice dobré. Živá hmotnost bahnic je 30 – 35 kg, beranů 35 – 40 kg. Kohoutková výška je 55 – 60 cm. Plemeno má dobré reprodukční vlastnosti, včetně dlouhého plodného období.

Užitkovost: sortiment vlny E – F. Plodnost na obahněnou ovci 145 – 154 %. Průměrný denní přírůstek okolo 141 g (Horák a kol., 2012).

Kerry hill

Historie: plemeno uznáno v roce 1809 a od roku 1899 se vede plemenná kniha. Je rozšířeno ve Wallesu, Severní Americe a jižní Africe. Podílelo se na vzniku plemen cambridge a clun forest (Horák, 2004).

Charakteristika: nenáročné plemeno, bílé, bezrohé s polojemnou a krátkou vlnou, středního tělesného rámce s kombinovanou užitkovostí. Na obličejích a končetinách jsou černé skvrny. Typickým znakem jsou krátké a vzpřímené uši. V ČR se ojedinele chová od roku 2000 a patří do skupiny zájmových plemen (Horák a kol., 2012). Vysoká robustní ovce s vysoce nasazenými ušima, které jsou bez vlny. Má černý nos a ostře definované černé a bílé skvrny na hlavě a končetinách. Ovce i berani jsou bezrozí. Je to hezká ovce s nezvykle bílým rounem, která patří mezi nejměkčí britské vlny. Průměrná délka je 10 cm. Průměrná hmotnost rouna je 2,7 kg. U obou pohlaví by měli být pravidelné zuby, nesmí být předkus ani podkus. Kerry Hill ovce jsou velmi dobré končetiny a chrup. Ovce váží 55 – 65 kg, berani 65 – 70 kg (National sheep association, 2012).

Užitkovost: vlna bílá, sortiment B - B/C, dlouhá přibližně 10 – 12 cm, roční produkce potní vlny bahnic je 2,5 – 3,0 kg, u beranů 3,0 – 4,0 kg. Plodnost na obahněnou ovci okolo 180 % (Horák, 2004).

Leicester

Historie: významné polohrubovlnné anglické plemeno, původně nazývané Dishley - Leicester, pochází ze stejnojmenného hrabství, podílelo na vyšlechtění mnoha kulturních plemen ovcí na celém světě. Vyšlechtěno Bakewellem čistokrevnou plemenitbou z místních ovcí v letech 1755 - 1790. Do České republiky plemeno dovezeno v omezeném množství v roce 2002. V minulosti bylo plemeno v ČR použito k zušlechťovacímu křížení valašských a šumavských ovcí. Podílely se na vzniku 63 plemen ovcí na celém světě.

Charakteristika: plemeno je velkého tělesného rámce. Hlava bílá, klínovitá, bez rohů. Krk krátký a široký. Nohy jsou silné, z části obrostlé, paznehty a mulec černé, kůže růžová. Vlna zkadeřená do vývrtkových chomáčků, dlouhá a výrazně lesklá „listrová“. Plemeno je náročné na celoroční vyrovnanou výživu. Plemeno je polarané až pozdní. Živá hmotnost bahnic 65 - 75 kg, beranů 90 - 110 kg. Ovce jsou klidného temperamentu, chodivé a vhodné pro všechny způsoby pastvy. Mléčnost a mateřské vlastnosti bahnic dobré.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 150 – 170 %. Průměrný denní přírůstek 280 – 320 g. Sortiment vlny D – DE, délka vlny 20 – 25 cm. Roční stříž potní vlny u bahnic 4,0 – 5,0 kg, u beranů 5,5 – 6,0 kg. Výtěžnost vlny 65 – 70 % (Svaz chovatelů ovcí a koz, 2013).

Leine

Historie: německé polohrubovlnné plemeno (Horák a kol., 2012). V 60. letech 19. století se původní místní ovce křížily s anglickými plemeny. Chovný cíl byl stanoven a začátku 20. století. Současné zušlechtěné ovce vznikly křížením s plemeny texel, flamenská a východofříská. Plemeno bylo do České republiky dovezeno v polovině 80. let 20. století.

Charakteristika: plemeno je bílé (občas narůžovělé a lesklé zbarvení především na hlavě, ale bez pigmentových skvrn). Bezrohé, velkého tělesného rámce. Hlava je jemná, porostlá krycí srstí, vlna začíná růst až za ušima. Vlna zkadeřená a splývavá. Jedná se o rané plemeno s dobrou mléčností a mateřskými vlastnostmi. Je vhodné pro klasickou volnou, tak i oplůtkovou pastu. Výška v kohoutku u beranů je 85 – 95 cm, u bahnic 70 – 75 cm. Živá hmotnost berana je 100 – 120 kg, u bahnic 70 – 80 kg (Sambraus, 2006).

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci je 150 – 170 %. Denní přírůstek v odchovu a výkrmu jehňat 250 – 280 g. Sortiment vlny C – CD, délka vlny 10 – 12 cm. Roční stříž potní vlny bahnic 3,0 – 4,0 kg, u beranů je roční stříž 4,0 – 5,0 kg. Výtěžnost vlny 55 – 60 % (Horáka kol., 2012).

Merinolandschaf

Historie: plemeno vyšlechtěno v Německu křížením místních jemnovlnných ovcí s plemene zaupel, do roku 1950 známé pod názvem ovce württemberská. Plemenem bylo uznáno v polovině 20. století. V minulosti se podílelo na vzniku mnoha plemen.

Charakteristika: plemeno rané a velkého tělesného rámce. Vlna je bílá s polozavřeným rounem. Hlava středně dlouhá, nepřilíš široká. Uši má dlouhé, mírně svislé. Na čele má typickou vlněnou šesulku. Hrudník hluboký a přiměřeně dlouhý. Hřbet dlouhý, přecházející v mírně sraženou záď. Končetiny jsou ve srovnání s merinem delší, paznehty středně tvrdé. Obě pohlaví jsou bezrohá. Plemeno má asezonní říji. Předností plemene je nízký výskyt tuku v jatečně upravených tělech. Bahnice se vyznačují velmi dobrými mateřskými schopnostmi. Živá hmotnost bahnic 65 – 75 kg, beranů 90 – 120 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 160 – 180 %. Denní přírůstek v odchovu a ve výkrmu 280 – 300 g. Sortiment vlny A/B – B, délka vlny 10 – 15 cm. Roční stříž potní vlny bahnic 4,5 – 5,0 kg, beranů 5,0 – 7,0 kg. Výtěžnost vlny 50 – 55 % (Horák, 2004).

Německá dlouhovlnná ovce

Historie: plemeno vzniklo v Německu (v bývalé Německé demokratické republice) křížením místních merinových plemen s polojemnovlnnými berany plemene severokavkazské masovlnařské, corriedale a lincoln. Plemenem uznáno v roce 1986.

Charakteristika: plemeno je většího tělesného rámce a harmonické stavby těla. Vlna bílá a rouno polozavřené. Obrůst hlavy a nohou je malý. Plemeno má dobré pastvení a mateřské vlastnosti. Jatečná zralost jehňat se dostavuje okolo 5 měsíce věku. Do České republiky bylo plemeno dovezeno v 80. letech. Živá hmotnost bahnic 60 – 70 kg, beranů 90 – 110 kg. Je vhodné pro oplůtkový tak i jiný způsob pastvy.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 160 – 170 g. Denní přírůstek 250 – 300 g. Sortiment vlny B – C, délka vlny 12 – 15 cm. Roční stříž potní vlny bahnic 5,0 – 5,5 kg, beranů 5,5 – 7,0 kg. Výtěžnost vlny 50 – 55 % (Horák, 2004).

Ouessantská ovce

Historie: toto nejmenší plemeno ovcí vzniklo přirozeným formováním velmi tvrdými přírodními podmínkami na ostrově Ouessant v Atlantickém oceánu. Díky drsnému podnebí se vyselektovalo přírodním výběrem toto malé, ale velmi odolné plemeno. Původní plemeno ale bylo převáženo na pevninu a tak díky soukromým osobám došlo k přežití druhu, přestože na ostrově již původní plemeno přestalo existovat, protože obyvatelé dále pokračovali s křížením. V současnosti se miniaturní plemeno chová dosti vzácně, v počtu jen několik tisíc kusů, a to hlavně v zájmových chovech ve Francii, Belgii, Holandsku a Velké Británii. V České republice se chová od roku 2004 (Klub chovatelů zájmových plemen, 2013).

Charakteristika: zakrslé hrubovlnné krátkoocasé „mini“ plemeno. Tělesná stavba harmonická, anestrus výrazný, mateřské vlastnosti dobré. Vlna nejednotné barvy, nejčastěji černá. Klabonosá hlava je porostlá vlnou po spojnicí očí, uši malé. Berani mají velké spirálovité rohy rostoucí do stran, někdy mívají na krku hřívu. Bahnice jsou bezrohé, na krku mají „zvonečky“. Plemeno je populární v ekologických chovech (Horák a kol., 2012). Výška v kohoutku beranů 42 – 49 cm, u bahnic se kohoutková

výška pohybuje mezi 40 – 46 cm. Živá hmotnost berana je 15 – 22 kg a bahnic 12 – 16 kg. Vlna je pružná, hebká a hustá (Klub zájmových plemen, 2013).

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 100 – 140 %. Přírůstek jehňat 140 g (Horák, 2012). Roční produkce potní vlny u beranů činí 1,2 – 2 kg a u bahnic je produkce okolo 1,0 – 1,5 kg (Klub chovatelů zájmových plemen, 2013).

Původní valaška

Historie: původní hrubovlnné plemeno s trojstrannou užitkovostí (maso, mléko, vlna), přizpůsobené k salašnickému chovu. Patří do skupiny cápových ovcí chovaných na Balkáně. Do České republiky se rozšířilo valašskou kolonizací ve 14. století. V roce 1992 bylo zařazeno mezi národní živočišné zdroje.

Charakteristika: plemeno menšího tělesného rámce, harmonické stavby těla, lehké kostry a s živým temperamentem. Vyniká svojí dlouhověkostí. Hlava je mírně klabonosá, v čele úzká. Uši jsou poměrně krátké. Rohatost u obou pohlaví velmi častá. Rohy jsou šroubovitého, lyrovitého nebo přímého tvaru. Krk je delší, hrud' úzká, hřbet rovný a zád' mírně sražená. Končetiny jsou kratší, rovné a s pevnou spěnkou. Vlna je smíšená, hrubá a splývavého charakteru. Valašky mají nejednotné zbarvení. V minulosti byli často černé a pigmentované. Dnes převažuje bílá barva. Živá hmotnost bahnice je 35 – 45 kg, beranů 45 – 55 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 130 – 160 %. Denní přírůstek v odchovu 180 – 220 g. Produkce mléka za laktaci 70 – 120 litrů. Sortiment vlny DE – EF, délka vlny nad 20 cm, výtěžnost vlny 65 – 75 %. Roční stříž potní vlny bahnic 1,5 – 2,0 kg, beranů 2,0 – 2,5 kg (Horák a kol., 2012).

Romney

Historie: plemeno s kombinovanou vlnařsko – masnou užitkovostí bylo vyšlechtěno v druhé polovině 19. století v jižních částech hrabství Kent a Sussex, křížením místních plemen ovcí a plemene leicester. Plemenná kniha byla založena v roce 1897. Plemeno je často označováno pod pojmem kent nebo romney marsh.

Charakteristika: anglické polojemnovlnné plemeno, středního až většího tělesného rámce v porovnání s ostatními kombinovanými plemeny s dobrým osvalením kýt. Hřbet je široký a rovný. Významnou předností plemene je dobré zdraví, pevná konstituce a odolnost proti nakažlivé hnilobě paznehtů, tudíž se dá chovat jak v nížinách, tak i v podhorských oblastech. Hlava široká, v úrovni mezi ušima rovná, bez rohů a bez

tmavých chlupů ve vlně na hlavě. Mulec a paznehty černé. Hrudník široký a hluboký. Nohy dobře posazeny, ukazující na silnou kostru, dobrá chodivost a vynikající odolnost paznehtu proti vlhku. Rouno bílé, polozavřené a vyrovnané od plece až po zád'. Vlna pružná a pololesklá. Živá hmotnost beranů je 100 – 125 kg, u bahnic je živá hmotnost 70 – 90 kg. Má dobrou aklimatizační schopnost. V rámci plemene lze rozlišit 4 typy: anglický, americký, argentinský a novozélandský (Horák, 2005).

Užitkovost: vlna bílá sortiment B/C – C/D (chovný cíl C – C/D), s výtěžností 55 – 60 % a roční produkcí potní vlny okolo 5,7 kg. Oplodnění 84,6 %, plodnost okolo 159,4 % a denní přírůstek jehňat okolo 282 g. V průměru se rodí 1,5 – 1,7 jehňat na vrh (Horák, 2005).

Shetland

Historie: plemenná kniha byla založena v roce 1927. Do České republiky dovezeno v roce 2009 (Horák a kol., 2012). Plemeno vzniklo ve Velké Británii na Shetlandských ostrovech a ve Skotsku (Shetland sheep society, 2012).

Charakteristika: dlouhovlnné plemeno s kombinovanou užitkovostí. Vyznačuje se menším tělesným rámcem s polohrubou vlnnou nejednotného zbarvení, která je ceněna textilním průmyslem. Ovce vynikají dobrou mléčností a nenáročností na chovatelské podmínky. Vynikají snadnými porody. Plemeno má dva typy: zušlechtěný, s polojemnou vlnou, bílý, berani jsou rohatí a bahnice bezrohé. Druhý typ je tzv. vřesový (hnědý, černý ale i strakatý), obě pohlaví jsou rohatá. Do České republiky bylo dovezeno v roce 2008.

Užitkovost: plodnost 140 %. Denní přírůstek 147g (Horáka kol., 2012).

Skudde

Historie: patří do skupiny severských krátkoocasých vřesových ovcí. V roce 1873 se v Prusku chovalo 77 000 kusů. Po 1 světové válce se stavy rapidně snížily. Po 2. světové válce bylo plemeno z Východního Pruska a Litvy soustředěno do zoologické zahrady v Mnichově. Plemeno zařazeno mezi genové zdroje. V původních oblastech (v oblastech místa vzniku) se již nechová.

Charakteristika: šedobílé, případně černé nebo bronzové plemeno. Má relativně velkou a těžkou hlavu a nápadně malé uši a krátký ocas, který na spodní straně není obrostlý vlnou. Berani mají mohutné rohy, směřující až po spodní čelist, špičky směřují do stran. Bahnice mají pouze rohové pahýly nebo jsou bezrohé. Houževnaté a nenáročné plemeno se vyznačuje pevnými paznehty. Je klidné povahy avšak temperamentní. Vlna je jemnější a bílá, vhodná na

výrobu koberců. Výška v kohoutku beranů 55 – 60 cm, bahníc 50 cm. Živá hmotnost beranů 70 – 75 kg, bahníc 40 – 45 kg. V České republice se chová od roku 2008.

Užitkovost: Roční produkce okolo 2 kg. Plodnost na obahněnou ovci 130 % (Horák, 2012).
Denní přírůstek 130 g (Roubalová, 2012).

Swifter

Historie: nové plemeno, které vzniklo v roce 1970 na zemědělské univerzitě Wageningen v Nizozemsku, aby zvýšil produktivitu nizozemských plemen ovcí. Swifter vznikl křížením plemen texel a flemish plemen (Sheep101.info, 2013).

Charakteristika: plemeno bílé a rané s polojemnou vlnou, vlnařsko-masného typu, s dobrou masnou užitkovostí. K typickým vlastnostem patří snadné porody a bezproblémové odchovy jehňat. Plemeno je středního tělesného rámce, harmonické tělesné stavby a typově připomíná plemeno texel. Je bezrohé, hlava je bílá a mulec černý. V České republice se chová od roku 2007. Plemeno je bezrohé. Plemeno se vyznačuje dlouhým plodným obdobím (Horák a kol., 2012).

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 171 %. Průměrný denní přírůstek 213 g (Horák a kol., 2012).

Šumavská ovce

Historie: původní domácí polohrubovlnné plemeno. Toto plemeno bylo pravděpodobně dlouho ovlivňováno neřízenou selekcí původních středoevropských a východoevropských hrubovlnných ovcí ze skupiny cápových. Při regeneraci v 50. letech 20. století byla v oblasti Hartmanic, Kašperských Hor, Klatov, Nýrsko, Sušic a Železné rudy nakoupena zvířata, která měla nejvíce shodných znaků s původními selskými ovci. K regeneraci byl využit genofond řady plemen a to: cheviot, lincoln, texel, leicester, východofríská ovce a další. V roce 1986 se uskutečnilo uznávací řízení Mze (ministerstvo zemědělství), které udělilo status plemene. V roce 1987 bylo plemeno zařazeno do světového genofondu ohrožených druhů hospodářských zvířat a následně v roce 1992 mezi genetické zdroje ČR.

Charakteristika: bílé dlouhotenkoocasé polorané plemeno s výrazným anestrálním obdobím, s trojstrannou užitkovostí, s polojemnou až polohrubou, mírně zkadeřenou, pružnou a smíšenou splývavou vlnou. Plemeno se vyznačuje středním tělesným rámcem, pevnou konstitucí a lehkou kostrou. Na hlavě a končetinách jsou přípustné tmavé skvrny. Berani jsou většinou rohatí a bahnice většinou bezrohé. Přiměřená plodnost a lehké porody. Živá hmotnost bahníc dosahuje 50 – 60 kg a beranů mezi 60 – 80 kg.

Užitkovost: vlna sortimentu C/D - E a výtěžnost 60 – 65 %. Roční produkce u bahnic je 3,0 – 3,5 kg u beranů 4,0 – 4,5 kg. Roční produkce mléka je v průměru 100 – 120 litrů. Živá hmotnost jehňat ve 100 dnech dosahuje v průměru 25 – 30 kg (Horák a Treznerová, 2010). Plodnost na obahněnou ovci 140 – 145 % (Horák a kol., 2012)

Vřesová ovce

Historie: hrubovlné, krátkoocasé plemeno, které pochází ze severovýchodního Německa. Svůj původ odvozuje od muflona. Po staletí bylo chováno na chudých, písčitých půdách vřesovišť. U nás patří do skupiny zájmových plemen. V Německu jsou dosti rozšířené. Chovají se i v Holandsku ve třech typech, přičemž bílý má označení kempen.

Charakteristika: pozdní plemeno menšího tělesného rámce. Obě pohlaví jsou rohatá, u beranů se rohy šnekovitě vinou do strany. Uši malé, šikmo postavené. Krk vysoko nasazený, hrud' hluboká. Rouno je složené ze 75 – 80 % z podsady, zbytek z pesíků. Zbarvení vlny je šedé a bílé. Šedé zbarvení převládá a tato varianta je rohatá. U bílého se vyskytují rohatí i bezrozí jedinci. Hlava a končetiny jsou černé s tvrdými paznehty. Jehňata se rodí černá. Plemeno rané a má dobré pastvení vlastnosti. Předností plemene jsou dobrá kvalita masa s chutí zvěřiny a nízký výskyt loje. Živá hmotnost bahnic 40 – 45 kg, beranů 65 – 75 kg.

Užitkovost: plodnost na obahněnou ovci 150 – 180 %. Průměrný denní přírůstek 230 – 238 g. Sortiment vlny E – F, délka vlny 8 – 10 cm. Roční stříž potní vlny bahnic 2,0 – 2,5 kg, beranů 2,5 – 3,0 kg. Výtěžnost vlny 60 – 65 % (Horák, 2004).

Zušlechtěná valaška

Historie: plemeno československého původu, které bylo vyšlechtěno v 2. polovině 20. století křížením původních místních hrubovlnných plemen ovcí s berany texel, cheviot, leicester, lincoln a v menší míře s plemenem romney.

Charakteristika: plemeno má střední tělesný rámec, chodivé a dobře přizpůsobitelné salašnickému způsobu chovu v podhorských a horských oblastech. Hlava je kratší a výskyt rohů možný především u beranů. Krk středně dlouhý dobře navazující na hrud'. Hrudník je hluboký a dlouhý. Hřbet je rovný, přecházející v mírně zkosenou zád'. Nohy jsou silné s korektním postojem. Mléko je svým složením vhodné k výrobě sýrů. Vlna bílá, rouno splývavé, smíšené. Plemeno je vhodné pro užitkové křížení s masnými plemeny. Živá hmotnost bahnic 50 – 55 kg a beranů 65 – 75 kg (Horák, 2004).

Užitkovost: sortiment vlny C/D – D/E. Roční stříž potní vlny u beranů 4,5 - 5,5 kg a u bahnic 3,0 – 3,5 kg, roční délka vlny 15 – 20 cm. Plodnost na obahněnou ovci 140 – 150 %.

Denní přírůstek ve výkrmu a odchovu 220 – 250 g. Produkce mléka za laktaci 120 – 140 l. Jatečná výtěžnost 60 – 65 % (Horák, 2004).

Zwartbles

Historie: plemeno bylo vyšlechtěno v Nizozemsku v provincii Drenthe z místního plemene schoonebeeker za použití plemene texel a ovce fríské. Do ČR byly dovezeny v polovině 90. let 20. století.

Charakteristika: holandské polorané plemeno s polojemnou vlnou. Základní zbarvení polozavřeného rouna je tmavohnědá, hlava a nohy černé bez obrůstu vlnou. Plemenným znakem je bílá lysina na hlavě a požaduje se i bílé zbarvení na spěnkách zadních končetin a na konci ocasu. Hřbet je rovný a široký. Končetiny s pevnými spěnkovými klouby a pravidelným postojem. Ovcím vyhovuje oplůtkový a jiný způsob pastvy (Horák a kol., 2012).

Užitkovost: průměrná stříž činí 4 kg. Plemeno má velmi snadné porody. Ovce jsou velmi dobré matky, mateřství není problém. Ovce je také velmi mléčná, proto není problém s dvojčaty či trojčaty. Jehňata rostou ohromnou rychlostí a mohou dosahovat 0,5 kg přírůstku za den. Průměrná hmotnost ovce je 85 kg, beran 100 kg (National sheep association, 2012).

Žírné merino

Historie: německé jemnovlnné plemeno je kombinovaného užitkového typu s převahou masné užitkovosti. Vzniklo na podkladě dovážených merinových ovcí ze Španělska a plemene rambouillet z Francie. V dlouhodobém šlechtitelském procesu byla dále použita plemena leicester, south down a précocé. Za plemeno bylo uznáno v roce 1903.

Charakteristika: plemeno je bezrohé a většího tělesného rámce s korektní stavbou těla. Je rané, plodné, poměrně mléčné a náročné na výživu. Hlava je těžší, krk svalnatý, nízký kohoutek přechází v rovný a široký hřbet. Hruď je hluboká, záď široká a rovná. Vlna bílá, rouno uzavřené, obrůst hlavy a nohou malý. Živá hmotnost bahnic 60 - 80 kg, beranů 90 - 110 kg.

Užitkovost: Plodnost na obahněnou ovci 140 - 160 %, denní přírůstek v odchovu a výkrmu 280 - 300 g. Roční stříž potní vlny bahnic 4,5 - 5,5 kg, beranů 6-8kg. Sortiment vlny AB – B, délka vlny 7 - 9 cm, výtěžnost vlny 45 - 50 % (Svaz chovatelů ovcí a koz, 2013).

3.5.5 Plemena vlnářská

Plemena chovaná v České republice: merino (m)

Merino

Historie: tato skupina merinových ovcí odvozuje svůj původ od archara. Na naše území byly dovezeny ze Španělska okolo roku 1768 původní typy merinek electoral-negretti. Od 19. století se klade důraz na užitkovost kombinovanou. Ve druhé polovině 20. století byl náš původní domácí typ překřížen sovětskými vlnařskými plemeny: askanijské merino, kavkazské merino a stavropolské merino. Od 70. let 20. století byla šlechtitelská práce zaměřena na zvýšení masné užitkovosti, byla využita ranější a žirnější plemena.

Charakteristika: obecné označení pro velmi početnou skupinu jemnovlnných plemen ovcí s produkcí pravé vlny se střední jemností. Typické je uzavřené rouno a dobrý obrůst celého těla. Plemena se vyznačují středním tělesným rámcem. Stavba těla je harmonická a beraní bývají bez rohů. Merino chované v ČR má kombinovanou užitkovost, je polorané a vhodné k chovu v nížinných oblastech s menším množstvím srážek. Mateřská populace je vhodná k užitkovému křížení s masnými plemeny. Živá hmotnost beranů 90 – 120 kg a bahnic 60 – 70 kg. Výška v kohoutku u beranů 80 – 90 cm, bahnic 60 – 70 cm.

Užitkovost: kvalitní bílá vlna, sortiment A - B, délka vlny 7 – 9 cm. Roční stříž potní vlny u bahnic 5,0 – 6,0 kg, u beranů 7,0 – 9,0 kg. Průměrní denní přírůstek 230 – 280 g. Plodnost na obahněnou ovci 150 – 160 % (Sambraus, 2006).

3.6 Plemena koz chovaná v ČR

V České republice je chováno přibližně 12 plemen koz z toho: 4 plemena mléčná, 1 plemeno masné, 2 plemena srstnatá a 7 plemen kombinovaných.

3.6.1 Plemena mléčná

Plemena chována v České Republice: alpine (A), anglonubijská koza (AN), koza bílá krátkosrstá (B) a koza hnědá krátkosrstá (H).

Alpine

Historie: původ plemene se odvozuje od místních koz zušlechtěvanými hnědými plemeny ze skupiny švýcarských horských koz. Plemenná kniha byla založena v roce 1930. Plemeno se podílelo na vzniku plemen berry touraine a skalní alpské. Mimo Francii se chová v Německu, Polsku, Kanadě a USA. V ČR se chová v omezeném množství od roku 1994 (Sambraus 2006).

Charakteristika: plemeno je chováno ve více barevných odstínech, ale převládá srnčí zbarvení s černým (úhořím) pruhem. Jeden ráz tohoto plemene je béžový, kdy dolní část končetin je

černá. Rohatost a výskyt bradky není plemenným znakem. Výška kohoutku u koz je 70 – 90 cm, u kozlů 90 – 100 cm. Živá hmotnost se pohybuje u koz okolo 50 – 80 kg, u kozlů okolo 80 – 100 kg (Horák, 2004).

Užitkovost: Průměrná dojivost za 10 měsíční laktaci je 700 - 800 kg. Plodnost na okozlenou kozu je 170 – 180 %. V našich podmínkách se dosahuje výrazně nižší užitkovosti (Sambraus 2006).

Anglonubijská koza

Historie: tato vysoce užitková koza pochází z plemen, která se chovají v Egyptě a Indii. První zvířata, která byla v druhé polovině 19. století dovezena do Anglie, byla křížena nejprve s kozami švýcarskými, později opět s původními plemeny, ze kterých pochází (Kühnemann, 2011). Je rozšířena v Anglii, ale i v Austrálii, Kanadě, USA, kde je známá pod názvem nubijská. Plemenná kniha byla založena v roce 1890.

Charakteristika: krátkosrsté plemeno se středním až velkým tělesným rámcem má dlouhé svislé uši a výrazný klabonos. Povolené zbarvení je světle hnědé, kaštanové, černé, bílé a smetanové. Kozel váží asi 100 kg, koza 60 – 80 kg (Fantová, 2010). Srst krátká jemná s hedvábným leskem, může se vyskytovat v kombinaci barev. Zvířata většinou nemají rohy (Kühnemann, 2011).

Užitkovost: plemeno se vyznačuje vysokou plodností a vynikající mléčnou užitkovostí. V průměru se na laktaci vyprodukuje 1 200 – 1 500 litrů s denním nádojem 5 – 6 litrů mléka při vysoké tučnosti 4,8 %. Oplodnění 100 %, plodnost na okozlenou kozu 246 % a odchov kůzlat 205 % výsledky kontroly užitkovosti ČR (Horák, 2004).

Koza bílá krátkosrstá

Historie: mléčné plemeno, které bylo vyšlechtěno v první polovině 20. století převodným křížením původních krajových rásů s dováženými kozly sánského plemene ze Švýcarska a Německa. Kontrola užitkovosti byla započata v roce 1928 (Horák, 2004).

Charakteristika: kozy jsou středního až většího tělesného rámce, harmonické stavby těla, dobré konstituce, s přiměřeně širokým a hlubokým hrudníkem. Končetiny silné s pevnými klouby a dobře chodivé. Hlava je poměrně dlouhá a široká v čelní části. Dominantní vlastností je bezrohost. Do roku 1992 se prováděla přísná selekce na bezrohost u obou pohlaví. V současnosti se do chovu zařazují rohatí i bezrozí jedinci. Srst bílá, krátká bez pigmentace, krk poměrně dlouhý a úzký, v krajině hrtanu se vyskytují většinou přívěsky. Mléčná žláza úměrně

veliká, struky středně dlouhé, uzpůsobené jak pro ruční, tak strojní dojení. Plemeno vhodné pro individuální i stádový chov. Plemeno je zařazeno mezi genetické zdroje.

Užitkovost: kozy jsou rané, odolné, vysoce plodné s dobrou schopností pro zhodnocení krmiv. U bezrohých kozlů nutno počítat s menším výskytem kryptorchismu. Živá hmotnost koz 50 - 60 kg, kozlů 80 - 90 kg, výška v kohoutku u koz 70 - 80 cm, kozlů 75 - 85 cm. Dojivost koz 800 – 1 000 kg mléka, plodnost na okozlenou matku 180 - 200 % (Svaz chovatelů ovcí a koz Česká republika, 2012).

Koza hnědá krátkosrstá

Historie: mléčné plemeno vznikalo v letech 1900 – 1930 převodným křížením: typově nejednotné, strakaté i hnědé, nízko užitkové kozy x plemeno harzká, krušnohorská a plemena ze skupiny švýcarské horské. Od roku 1992 plemeno zařazeno mezi genové rezervy ČR.

Charakteristika: druhé nejpočetnější plemeno v ČR. Mléčné krátkosrsté, rané, plodné, odolné, temperamentní, dlouhověké, vysoce užitkové plemeno je středního tělesného rámce s harmonickou stavbou těla, s pevnou kostrou a s průměrným osvalením. Hlava lehčí, ušlechtilá a přiměřeně dlouhý krk přecházející plynule v rovný hřbet. Zád' mírně sražená, končetiny pevné, silné s pevnými spenkami a pravidelným postojem, což podporuje chodivost. Základním zbarvením jsou různé odstíny hnědé a černý úhoří pruh, který se táhne od hlavy po celé délce hřbetu až ke konci ocasu. Charakteristickým znakem je černý trojúhelník za ušima. Rohy středně velké srpovitého tvaru, rostoucí směrem dozadu. Plemeno vhodné pro stádový i individuální chov. Živá hmotnost kozlů je okolo 75 – 80 kg a živá hmotnost kozy je přibližně 50 – 55 kg.

Užitkovost: mléčná užitkovost 800 – 900 kg, Plodnost na okozlenou kozu 170 – 190 %, odchov 152 %. Průměrný denní přírůstek je mezi 170 – 190 g (Horák a Treznerová, 2010).

3.6.2 Plemena masná

Plemena chována v České Republice: koza burská (BU)

Koza burská

Historie: jihoafrické plemeno s masnou až kombinovanou užitkovostí (maso, mléko a kůže) s dobrou plodností. Vzniklo ve 40. letech minulého století křížením místních koz s plemenem bantu, s plemenem kašmírová koza a pravděpodobně i některými evropskými a indickými plemeny. Přímý import z Afriky nebyl povolen z obavy zavlečení nemoci „modrý jazyk“. Proto byl v roce 1980 uskutečněn dovoz embryí do tehdejší Německé spolkové republiky.

Plemeno se v Evropě dobře aklimatizovalo a po roce 1985 se jejich chov rozšířil do Francie, Irska, Izraele, Velké Británie. První dovoz k nám se uskutečnil v roce 1988 z tehdejší Německé spolkové republiky v počtu 5 koz a 2 plemenných kozlů. Plemeno zaměřeno jak na chov v čistokrevné plemenitbě, tak pro užitkové křížení s mléčnými kozami za účelem zvýšení masné produkce (Svaz chovatelů ovcí a koz v České republice, 2012).

Charakteristika: zbarvení bílé pouze hlava je zbarvena hnědě až světle hnědě. Výška kozlů je 70 cm, koz 60 cm. Živá hmotnost u kozlů je 70 – 100 kg, u koz je hmotnost mezi 60 – 75 kg. Zvířata mají velmi krátké nohy a velmi dobře osvalené tělo. Nejsou náročná na druh krmiva, ale jsou velmi žravá, klidná, pohodlná. Plemeno se dělí na dvě formy a to zušlechtěnou a nezušlechtěnou. Mezi nezušlechtěné patří: obecná búrská koza, která je středního tělesného rámce s krátkou a lesklou srstí, bílé barvy s hnědými tečkami na hlavě a krku. Dlouhosrstá búrská koza, která je většího tělesného rámce a hrubší tělesné stavby. Bezrohá mnohobarevná búrská koza je mléčného typu a projevuje se u ní vliv dovezených mléčných plemen. Zušlechtěná búrská koza je výsledkem pečlivé mnohaleté chovatelské práce. Srst je krátká, bílé barvy s červenou nebo hnědou hlavou a krkem. Profil hlavy je vypouklý, uší jsou dlouhé a široké. Obě pohlaví mají rohy směřující dozadu a do stran (Fantová, 2000).

Užitkovost: plodnost na okozlenou matku 160 - 180 %, produkce mléka za laktaci 400 - 500 kg. Plodnost se pohybuje okolo 175 %, průměrný přírůstek ve 100 dnech je přibližně 214 g (Svaz chovatelů ovcí a koz v České republice, 2012).

3.6.3 Plemena srstnatá

Plemena chována v České republice: angorská (mohérová) koza (M) a kašmírová koza (K).

Koza angorská – mohérová

Historie: plemeno vzniklo v přední Asii. Pravděpodobný původ se odvozuje od plemene miriz. Plemeno je rozšířeno celosvětově, zejména v Turecku. Od roku 1849 je chováno v USA, dále v Alžírsku, Austrálii, Jižní Africe, Madagaskaru a od roku 1936 v bývalém Sovětském svazu. Od konce 90. let minulého století také v Dánsku a na Slovensku. Typově se liší například australský ráz, který je malého tělesného rámce od texaského s větším rámcem a hrubší srstí. Do ČR byla v roce 1991 dovezena embrya z Dánska. Šlechtitelská práce je obecně zaměřena na produkci kvalitního bílého mohéru, který lze dobře chemicky barvit. Charakteristika: plemeno je malého tělesného rámce, živá hmotnost koz 30 - 35 kg, kozlů 40 - 45 kg, výška v kohoutku u koz 30 - 45cm, kozlů 50 - 60 cm. Hlava je úzká a malá, s dlouhými svislými ušima. Obě pohlaví jsou rohatá, u kozlů jsou rohy spirálovitě stočené

dozadu. Barva srsti koz je převážně bílá, v některých částech světa se chovají zvířata i v jiných barevných odstínech (hnědá, šedá, černá). Plemeno je polyestrické, pozdní s nízkou plodností - 105 % a náročným odchovem kůzlat, který je ovlivněn nízkou živou hmotností kůzlat při narození a malou mléčností matek 70 - 100 kg mléka za 5 - 6 měsíců. Šlechtitelská práce je obecně zaměřena na produkci kvalitního bílého mohéru, který lze dobře chemicky barvit. Hlavní užitkovou vlastností je produkce mohérové srsti označované jako angorská vlna (Svaz chovatelů ovcí a koz v České republice, 2012).

Užitkovost: srst má vysokou obloučkovitost, vynikající lesk - listrový, při délce okolo 30 cm, což odpovídá měsíčnímu přírůstku až 2,5 cm. Stříž se provádí 2 x ročně. Sortiment srsti C - DE (30 - 45 mm). Srst má minimální obsah vlnotuku, pokrývá celé tělo včetně břicha a končetin a na čele tvoří čupřinu. Nízká plodnost a mléčnost koz má z hlediska užitkovosti druhořadý význam. Plodnost na okozlenou matku 100 - 110 %, stříž koz 3 - 4 kg, kozlů 5 - 6 kg (Svaz chovatelů ovcí a koz v České republice, 2012).

Koza kašmírá

Historie: kašmírá koza patří do skupiny středoasijských kašmírových plemen, které se chovají ve velehorách střední Asie (Čína, Mongolsko, jižní Rusko). Od 80. let 20. století se chovají tyto kozy i na Islandu a ve Skotsku.

Charakteristika: středně velké plemeno s dlouhou srstí, které se v zemi původu vyskytuje v barvě černé, hnědé, šedé v Evropě pouze v barvě bílé. Má rohy a dlouhé, svislé uši. Tato robustní, nenáročná zvířata se výborně hodí k péči o krajinu, protože především v lesních porostech odvádějí pozoruhodné výkony. Náklady na ruční vyčesávání podsady se vyplatí pouze u větších stád. Výška v kohoutku kozlů je 65 cm, kozy 60 cm. Živá hmotnost kozlů je 45 - 55 kg, koza 30 - 40 kg (Kühnemann, 2011).

Užitkovost: produkce kašmíru, který se ručně vyčesává. Průměrná roční produkce kašmírové vlny činí 200 – 400 kg, u kozlů (plemenných) až 500 kg a je preferovaná bílá barva (Fantová, 2010).

3.6.4 Plemena kombinovaná

Plemena chovaná v České republice: girentánská koza, holandská zakrslá koza, kamerunská koza, koza paví a walliserská černokrká koza.

Girentánská koza

Historie: staré plemeno domovem na Sicílii. Okolo jejího původu existuje mnoho různých spekulací. Její původ je spjat s asijskou divokou kozou šrouborohou, která se nazývá také markhor. Svému jménu koza vděčí díky místu, odkud pochází, tj. provincii Agrigento. Plemeno stálo na počátku 90. let před vyhubením. (Zoologická a botanická zahrada města Plzeň, 2013).

Charakteristika: výrazným charakteristickým rysem této kozy jsou velmi dlouhé rohy (často až 50 cm dlouhé), které rostou svisle a šroubovitě. Srst je dlouhá a krémovitě bílá, okolo očí jsou hnědé znaky. Bahnice mají dobrou mléčnost. Živá hmotnost berana je 65 kg, bahnice váží okolo 45 kg (Bib.ge, 2013)

Užitkovost: roční produkce mléka okolo 400 litrů (Zoologická a botanická zahrada města Plzeň, 2013)

Holandská zakrslá koza

Historie: toto zájmové plemeno k nám bylo importováno převážně z Holandska, kde je velmi rozšířené a proto se tomuto plemenu u nás říká „holandská zakrslá koza“. Pro nás je proto Holandsko, zemí původu a mělo by se dbát, aby tato zvířata také odpovídala standardu země původu. Asi před 40. lety byly tyto zakrslé kozy dovezeny do holandských zoologických zahrad (ZOO) z Afriky, jako krmení pro velké kočkovité šelmy. Ovšem mezi návštěvníky ZOO si získaly ohromnou popularitu a tak se začaly chovat pro radost i v chovech mimo zahrady a to nejen v Holandsku, ale i v Belgii.

Charakteristika: zakrslá koza je menšího obdélníkového tělesného rámce s kohoutkovou výškou v dospělosti u kozy je 45 - 55 cm a u kozla je to 50 - 60 cm. Přes svou jemnost je dobře osvalená, souměrné konstituce. Má oči mandlového tvaru se zdravou jiskrou. U obou pohlaví se vyskytují jemné, pěkně tvarované rohy postupně směrem od hlavy mírně rozbíhavé. Na krku mohou, ale nemusejí mít přívěsky a stejné je to s bradkou. Srst má jemnou, lesklou, krátkou na hřbetě delší. Tato zakrslá koza se vyskytuje v různých barevných variantách, od jednobarevné, dvoubarevné, po třibarevnou, v libovolných barevných kombinacích. Velmi přátelská a klidná. Člověka nikdy nenapadají a netrkají. Zakrslé kozy jsou chované především jako společníci k dětem i ke zvířatům (Klub chovatelů zájmových plemen, 2013)

Užitkovost: toto zvíře nemá z hlediska užitkovosti žádný význam, chová se pro radost a jako vynikající společník. Kozy se nedojí mléko je pouze pro potřebu mláďat (CHS Pektorův statek, 2013),

Kamerunská koza

Historie: původní západoafrické zakrslé plemeno, chované v různých geografických pásmech na pobřeží západní Afriky.

Charakteristika: nenáročná a skromná, harmonická stavba těla, s pevnou konstitucí, dobrým osvalením a mimořádným temperamentem. Hlava široká, krátká, větší vzpřímené uši a obě pohlaví rohatá. Krátká srst je nejednotné barvy s převládající černou. Vyskytují se však i jedinci šedí, hnědí, rezaví až černí a popřípadě i strakatí. Plemeno je odolné proti parazitární nemoci přenášené mouchami „tse-tse“. Výška v kohoutku 45 – 55 cm a živá hmotnost 15 – 25 kg. V České republice plemeno chované v zoologických zahradách a několika soukromých chovech.

Užitkovost: základní užitkovostí je produkce masa. Kastráty lze vykrmovat až do 35 kg. Jatečná výtěžnost mezi 50 – 55 %. Mléko je s vysokou tučností (5,2 % tuku) určeno pouze pro kůzlata. Snadná reprodukce a průměrnou plodností 200 – 300 % (Horák, 2004).

Koza paví

Historie: původ plemene je málo znám. První zmínky o plemeni byly v roce 1887, a to pod názvem prattigaurská koza. Tento popis je víceméně shodný s dnešním popisem. Během čistokrevného chovu byla mezi kozy paví nesprávně řazená i koza pruhovaná. Novější krevní testy však nemohli potvrdit tento předpoklad (Breeds of livestock, 2013). Její stavy značně poklesly, když v roce 1938 přestala být uznávaná jako čistokrevná. Patří k ohroženým plemenům hospodářských zvířat.

Charakteristika: typickými znaky toho vzácného švýcarského plemene jsou kromě bílé přední části těla, černá vnitřní strana uší, tlama, skvrny na hlavě a černé pruhy od rohu přes oči k nosu. Toto plemeno bylo pojmenováno podle skvrn na stehnech, které připomínají oka na pavích perech. Bílá je horní část ocasu, vnější strana stehů a skvrny na bocích. Srst je středně dlouhá a plemeno je rohaté. Výška v kohoutku u kozla se pohybuje mezi 75 – 85 cm a kozy okolo 70 cm, živá hmotnost 70 – 80 kg u kozla, 50 – 80 kg u kozy.

Užitkovost: toto velmi atraktivní plemeno dává velmi chutné maso a kvalitní kůži, zatímco dojivost asi 470 litrů za rok je spíše nezajímavá (Kühnemann, 2011).

Walliserská černokrká

Historie: tato koza byla zdomácněna ve Walliských Alpách. V roce 930 našeho letopočtu se do této oblasti dostala s africkými osídlenci, kteří přišli do tohoto kraje. Již na konci 19.

století byla popsána jako sedlová koza, jak se s tím setkáme ještě dnes pro její atraktivní vzhled v německých chovech.

Charakteristika: přední polovina těla této robustní kozy je černá, zadní je bílá s ostře oddělenými barvami. Toto plemeno je dlouhosrsté a má poměrně dlouhé rohy. Srst, které chrání zvíře před zimou i horkem se nestříhá. Toto nenáročné plemeno nepotřebuje stáj ani jádro. Velmi účinné je při péči o krajinu. Ve Švýcarsku se její stav snížil natolik, že je ohroženým plemenem. Výška v kohoutku kozel mezi 75 - 85 cm, koza 70 - 75 cm. Živá hmotnost kozla okolo 65 - 70 kg, kozy 45 - 50 kg. Chutné maso má daleko větší hodnotu než mléko, jehož produkce je v průměru 580 litrů ročně (Kühnemann, 2011).

Užitkovost: kombinovaný typ maso – mléko. Plemeno je vhodné pro produkci jatečných kůzlat. Kombinace nenáročnosti, dobrých mléčné užitkovosti a dobrých výkrmových vlastností dává předpoklady pro zvýšený zájem chovatelů. Dojivost činí v průměru 2,4 kg mléka za den (Fantová, 2000).

4 Závěr

V práci byla shrnuta a popsána plemena ovcí a koz chovaná v České republice a to nejen plemena chovaná pro produkci popř. reprodukci, ale také jako zájmová zvířata. V práci je charakterizováno 37 plemen ovcí a 12 plemen koz. Pokud jde o plemena ovcí z 37 plemen, v této práci je 22 kombinovaného typu, a to díky tomu, že plemena s jednostrannou užitkovostí jsou méně výhodná pro ekonomické faktory chovu. Dále je pak chováno 9 plemen masného typu, 3 mléčného typu, 2 plodného typu a 1 vlnářského typu. Z 12 plemen koz je v práci popsáno 5 plemen kombinovaného typu, 4 mléčného typu, 2 srstnatého typu a 1 plemeno masného typu, které patří v České republice mezi velmi oblíbené. Mezi oblíbená a hojně v České republice chovaná plemena ovcí patří: clun forrest, charollais, německá černohlavá ovce, suffolk, texel, romney a zwartbles, Mezi oblíbená a hojně chovaná plemena koz v České republice patří: koza bílá krátkosrstá, koza hnědá krátkosrstá, koza búrská a kamerunská koza.

5 Seznam literatury

1. Boyazoglu, J., Morand-Fehr. P. 2001. Mediterranean dairy sheep and goat products and their quality A critical review. *Small Ruminant Research*. 40. 1-11.
2. Bleu du maine sheep society [online]. Copyright. 2011 – 2013 [cit. 2013 – 01 – 20]. Dostupné z < <http://www.bleudumaine.co.uk/the-breed> >
3. Bucek P., Kvapilík J., Kölbl M., Milerski M., Hanuš O., Pindřák A., Mareš V., Kondrád R., Rafajová M., Roubalová M., Kuchtík J., Škaryd V., 2011. Ročenka chovu ovcí a koz v České Republice za rok 2010. Tiskárna V. & A. Janata, s.r.o. Nový Bydžov. s. 200. ISBN: 978 – 80 –904131 – 7 –7.
4. Breeds of Livestock [online]. Copyright. 1995 – 2008 [cit. 2012 – 11 – 20]. Dostupné z < <http://www.ansi.okstate.edu/breeds/goats> >
5. Carson A., Elliott M., Groom J., Winter A., Bowles D. 2009. Geographical isolation of native sheep breeds in the UK-Evidence of endemism as a risk factor to genetic resources. *Livestock science*. s. 288 – 299. 1871 – 1413
6. CHS Pektorův statek [online]. Estránky. 2013 [cit. 2013 – 03 – 29]. Dostupné z < <http://www.pektoruvstatek.estranky.cz> >
7. Cloete. J. J. E., Hoffman. L. C., Cloete S. W. P. 2012. A comparison between slaughter trans and meat quality of variol sheep breeds: Wool, dual-purpose and mutton. *Small Ruminant Research* 3. 318 – 324.
8. Dumitrascu. L., Stanciuc. N., Stanciu. S., Rapeanu. G. 2012. Thermal inactivation of lactoperoxidase in goat, sheep and bovine milk – A comparative kinetic and thermodynamic study. *Journal of Food Engineering*. 1. 47 – 52.
9. Fantová M., Kacerovska L., Malá G., Mátlová V., Skřivánek M., Šlosárková S. 2010. Chov koz. Brázda s.r.o. Praha. s.216. ISBN: 978 – 80 – 209 – 0377 – 8
10. Fantová M., Kacerovska L., Malá G., Mátlová V., Skřivánek M., Šlosárková S. 2000. Chov koz. Brázda s.r.o. Praha s.192. ISBN: 80 – 209 – 0290 – 2
11. Goat breeds [online]. Copyright. 2012 [cit. 2013 – 01 – 10]. Dostupné z < <http://bib.ge/goat/index.php> >
12. Haenlein G.F.W. 2007. About the evolution of goat and sheep milk production. *Small Ruminant Research* 68. 3–6
13. Handley L – J. L., Byrne K., Santucci F., Townsend S., Taylor M., Bruford MW., Hewitt GM. 2007. Genetic structure of European sheep breeds. *Heredity*. 99. 620 – 631.

14. Horák F., (eds). 2012. Chováme ovce. Brázda, s.r.o. Český Těšín. s. 384. ISBN: 978 – 80 – 209 – 0390 – 7
15. Horák F., Švéda J., Milersky M., Mareš V., Mach P., Kubec M., Bařina V., Látalová J., Novotná L. 2005. Romney. Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. Brno. s. 66. ISBN:978 – 80 – 239 – 8577 – 1
16. Horák F., Pindřák A., Mareš V. 2004. Atlas plemen ovcí a koz chovaných v České Republice. Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. Brno. s. 96. ISBN: 80 – 239 – 1932 – 6
17. Horák F., Pindřák A., Jelínek Z., Jílek F., Skřivánek M., Šlosárková S. 1999. Chov ovcí. Brázda s.r.o. Praha., s. 160., ISBN: 80 – 209 – 0284 – 8
18. Horák F., Treznerová K., 2010. Světový genofond ovcí a koz. Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. Brno. s. 229. ISBN: 978 – 80- 904140 – 6 – 8
19. Lawson Handley. L-J., Byrne. K., Santucci. F., Townsend. S., Taylor. M., Bruford MW. 2007. Genetic structure of European sheep breeds. Heredity. 99. 620 – 631.
20. Komprda. T., Kuchťík. J., Jarošová. A., Dráčkova. E., Zemánek. L., Filipčík. B. 2012. Meat quality characteristics of lambs of free organically raised. Meat Science. 4. 409 – 505.
21. Křížek. J., Mátlová. V., Skřivánek. M., Šafaříková. M., Šimák. P., Škarda. J., Večeřová D. 1992. Chov koz. Farm. Praha. s. 175. ISBN: 80 – 901259 – 0 – 5
22. Kühnemann H., 2011. Chováme kozy. VÍKEND, s.r.o. Český Těšín. s. 92. ISBN: 978 -80 – 7433 – 039 – 1
23. Klub chovatelů zájmových plemen ovcí a koz v České republice[online]. SCHOK. 2009 – 2010 [cit 2013 – 01 - 12]. Dostupné z < <http://zajmovaplemena.schok.cz> >
24. Maxa. J., Norberg. E., Berg. P., Milersky. M. 2007. Genetic parameters for body weight, longissimus muscle depth and fath depth for Suffolk sheep in the Czech Republic. Small Ruminant Research. 72. 87 – 91.
25. New zealand association [online]. Copyright. 1999 – 2013 [cit 2012 – 10 - 12]. Dostupné z < <http://www.nzsheep.co.nz/index.php?page=east-friesian> >
26. Nelson.R. 2009. Sheep. Lerner Publications. p. 23. ISBN: 0761340629
27. Park. Y. W., Juarez. M., Ramos. M., Haenlein. G. F. W. 2007. Physico-chemical characteristics of goat and sheep milk. Small Ruminant Research. 68. 88 – 113.
28. National sheep association [online] . Limited by Guarantee.2012 [cit. 2012 – 10 - 22]. Dostupné z < <http://www.nationalsheep.org.uk> >
29. North American Clun Forest Association [online]. Copyright. 2006 [cit. 2012 – 09 - 05]. Dostupné z < <http://www.clunforestsheep.org/standard.htm> >

30. Pavič. V., Antunac N., Mioč. B., Ivankovič. A., Havránek. J. L. 2002. Influence of stage of lactation on the chemical composition and physical properties of sheep milk. *Small Ruminant Research*. 47. 80 – 84.
31. Roubalová M., 2012. Situační a výhledová zpráva ovce a kozy. Ministerstvo zemědělství. Těšnov. s. 40. ISBN: 978 – 80 – 7434 – 041 – 3
32. Sambaous H.H., 2006. Atlas plemen hospodářských zvířat. Brázda, s.r.o. Praha. s. 294. ISBN: 80 – 209 – 0344 – 5
33. Sheep 101.info [online]. Copyright. 2010 [cit. 2013 – 01 -12]. Dostupné z < <http://www.sheep101.info/breedsT-V.html> >
34. Shetland sheep society [online]. Copyright. 2012 [cit. 2013 – 03 -12]. Dostupné z < <http://www.shetland-sheep.org.uk/page.php?Plv=1&P1=6&P2=&P3> >
35. Svaz chovatelů ovcí a koz Česká republika [online].SHOK. 2009 [cit. 2012 – 08 - 12]. Dostupné z < <http://www.schok.cz> >
36. Šonka. F., Petržílka. S., Zadina. J., Horák. F., Duben. J. 2006. Drobnochovy hospodářských zvířat. Profi Press, s.r.o. Praha. s. 212. ISBN: 80 – 86726 – 19 – 3
37. Štolc. L., Nohejlová. L., Štolcová. J. 2007. Základy chovu ovcí. Ústav zemědělských a potravinářských informací. Praha. s. 79. ISBN: 978 – 80 – 7271 – 000 – 3
38. Zoologická a botanická zahrada města Plzně [online]. DESIGN ALEXANDR VACEK. 2010 [cit. 2013 – 01 -12]. Dostupné z < <http://zooplzen.cz/o-nas/poslani-zoo/poslani-zoo.aspx?LayID=2> >